

บทที่ 5

การวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำ

จากการศึกษาที่ผ่านมพบว่าพื้นที่ที่อยู่ในคลองบางกอกน้อย ยังคงมีสภาพของความเป็นชุมชนริมน้ำ ที่มีระดับของความหลากหลายและสภาพแตกต่างไปจากชุมชนริมน้ำเดิม ตามลักษณะการเจริญเติบโตของเมืองและระยะห่างจากศูนย์กลางเมือง ดังจะพบได้จากสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของพื้นที่ที่อยู่ในเขตเมือง, รอยต่อเมืองและเขตชานเมือง ซึ่งข้อมูลทั้งหมดจะได้ทำการประมวลและทำการวิเคราะห์ถึงสาเหตุหรือปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและลักษณะของชุมชนริมน้ำที่มีลักษณะเฉพาะตัวอันแตกต่างไปจากชุมชนโดยทั่วไป โดยการเคลื่อนไหวของพัฒนาการชุมชนที่ก้าวเข้าสู่ระดับของความซับซ้อน และมีกฎเกณฑ์หรือระเบียบที่เป็นแบบชุมชนเมืองสูงขึ้น (ดูตารางที่ 4.8 - 1 และแผนภูมิที่ 4.8 - 1 ประกอบ) การวิเคราะห์ในบทนี้จะอาศัยแนวความคิดหรือวิธีการ ที่มาจากการหาเหตุและผลที่ตอบสนองซึ่งกันและกันตามสภาพความเป็นจริง โดยพิจารณาจากตัวแปรหลักและองค์ประกอบหรือตัวแปรย่อยต่างๆ ในการอธิบายสภาพพื้นที่ได้อย่างมีเหตุมีผล และสามารถแสดงออกถึงการตอบรับทางกายภาพและสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น (Responsive Environment) ตลอดจนการรู้ถึงกระบวนการหรือขั้นตอนการเจริญเติบโตของเมืองในพื้นที่ (Urban Evolution) อันมีแนวความคิดที่ว่า การเข้าใจและรับรู้ถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนและการรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จะนำไปสู่การหาปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันหรือตัวกระตุ้น ที่ทำให้ความสัมพันธ์ของคนกับน้ำมีการเปลี่ยนแปลงไป

5.1 ปัจจัยการคงสภาพอยู่ของชุมชนริมน้ำ

จากลักษณะของการตั้งถิ่นฐานในชั้นแรกที่สำคัญปัจจัยสำคัญจากการเป็นเมืองหน้าด่าน ในการเรียกเก็บภาษีของผู้คนที่เข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา จึงเป็นจุดเริ่มของผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ริมน้ำในพื้นที่ โดยมีลักษณะของอาคารพักอาศัยแบบเรือนแพและเรือนริมน้ำ ที่อาศัยการสัญจรทางน้ำในการติดต่อสื่อสารกัน จนมีการพัฒนาและขยายขนาดของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำ ซึ่งยังคงคติความเชื่อทางศาสนาที่ใช้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน การกระจุกตัวของชุมชนจึงอยู่ตามแม่น้ำลำคลองและเริ่มย้ายเรือนขึ้นตั้งบนบกแทน ซึ่งการเชื่อมโยงของผู้คนยังคงอาศัยโครงข่ายลำน้ำย่อยเป็นตัวเชื่อมโยงแต่ละพื้นที่เข้าหากัน ลักษณะของเรือนที่อาศัยอยู่ริมน้ำจึงมีลักษณะที่เป็นเรือนไทยริมน้ำที่หันหน้าเข้าหาหน้า โดยพื้นที่ด้านหลังจะเป็นแปลงเพาะปลูก (ดูภาพที่ 3.3.3 - 2 ประกอบ) ดังนั้นปัจจัยสำคัญในช่วงนี้คือระบบโครงข่ายของลำน้ำ และ ลักษณะของสังคมแบบเกษตรริมน้ำ

ขั้นตอนการขยายตัวและการปรับเปลี่ยนที่ส่งผลต่อสภาพชุมชนอย่างมากคือ การเปลี่ยนแปลงลักษณะของการตั้งถิ่นฐานจากริมน้ำมาสู่บกโดยอาศัยการสัญจรทางถนนเป็นหลัก ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2500 ดังนั้นปัจจัยสำคัญในช่วงนี้ก็คือ ระบบการคมนาคมทางบก ทำให้เกิดการพัฒนาตามแนวถนน ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนลักษณะของชุมชนเดิม ทั้งในแง่กายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะชุมชนขนาดใหญ่และชุมชนที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางเมือง ตลอดจนพื้นที่ต่อเนื่องก็ได้รับอิทธิพลของความเจริญที่เข้ามาในรูปแบบต่างๆ เช่น เทคโนโลยีระบบทุนนิยม สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ รูปแบบการปะทะกันทางสังคม การปรับเปลี่ยนนี้ส่งผล

โดยรวมกับสภาพของพื้นที่ ในขณะที่สภาพของชุมชนริมน้ำที่อยู่ในพื้นที่เกษตรบริเวณชานเมืองZONE -C และบริเวณรอยต่อของเมืองบางช่วง ยังคงได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ผู้คนส่วนใหญ่ยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบเดิมๆ สภาพของชุมชนริมน้ำจึงถูกกำหนดด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้คน สภาพลำน้ำ พื้นที่สภาพแวดล้อมและ องค์ประกอบของชุมชนริมน้ำ ตลอดจนสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นแบบชานน้ำ ที่พอสรุปได้ในภาพของปัจจัยการคงสภาพอยู่ของชุมชนริมน้ำ อันสะท้อนภาพให้เห็นโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันระหว่างตัวแปรดังนี้

1. **การพักอาศัยริมน้ำ** หมายถึง ลักษณะหรือตำแหน่งที่ตั้งของที่พักอาศัยที่ได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการบริโภค อุบัติเหตุ และการเพาะปลูก ที่เกิดจากลำน้ำ
2. **ระบบเครือข่ายลำน้ำ** หมายถึง ลักษณะกายภาพทางภูมิศาสตร์ของเครือข่ายลำน้ำสายหลักและลำน้ำย่อย ในการกระจายน้ำเข้าสู่พื้นที่ที่ติดริมน้ำและพื้นที่ด้านใน ความสมบูรณ์ของเครือข่ายลำน้ำ รวมถึงการเชื่อมโยงที่ต่อเนื่องกันของพื้นที่และคุณภาพของน้ำที่สะอาด
3. **สวนผลไม้และพื้นที่เกษตร** หมายถึงพื้นที่ที่อยู่ติดกับลำน้ำสายหลักและพื้นที่สวนด้านในที่เป็นแหล่งผลิตและตัวสร้างรายได้ให้กับพื้นที่
4. **สังคมชุมชนแบบชานน้ำ** หมายถึง ลักษณะทางสังคมที่เป็นกลุ่มเดียวกัน มีความคล้ายคลึงกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอ มีค่านิยม สังคมประเพณี และลักษณะความเชื่อแบบเดียวกัน

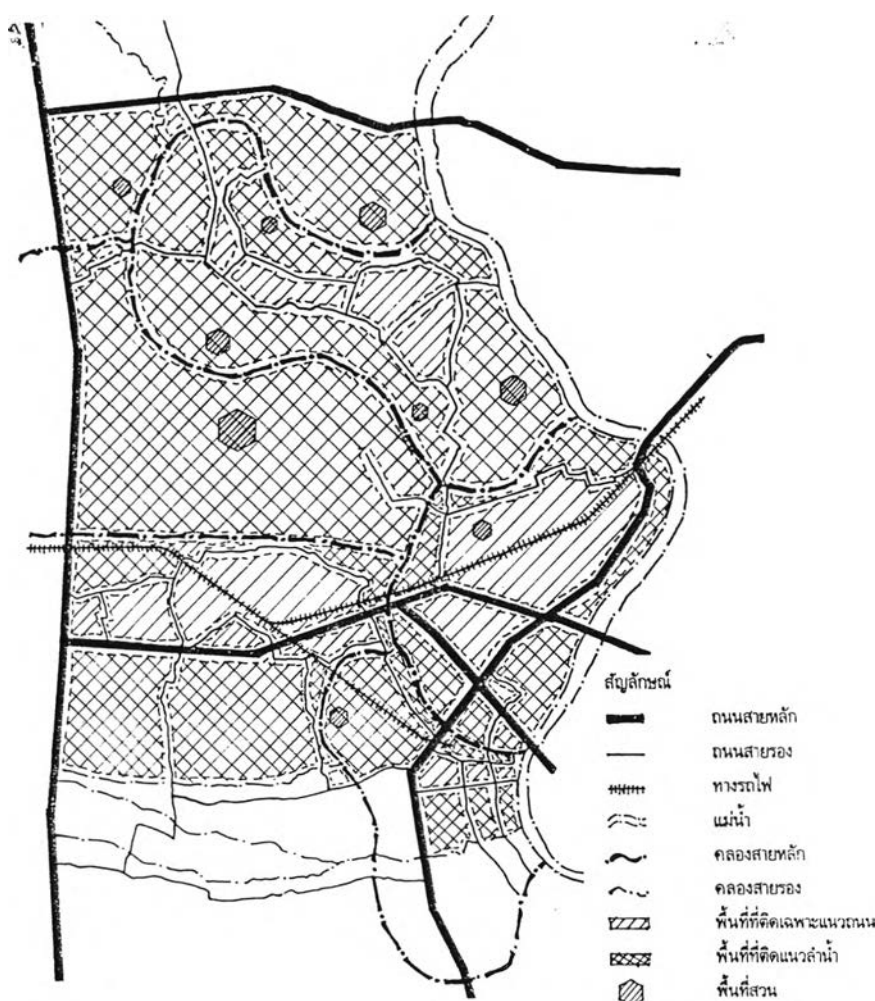
ความสัมพันธ์ของปัจจัยและองค์ประกอบที่ยังเหลืออยู่ของชุมชนริมน้ำ ต่างทำหน้าที่ในการรักษาสภาพแวดล้อมและความเป็นชุมชนให้คงอยู่อันประกอบไปด้วยปัจจัยทั้ง 4 นี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงรายละเอียดของการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับองค์ประกอบย่อยที่เป็นแบบชานน้ำที่ยังคงดำเนินอยู่ และถูกรวบรวมมาเพื่ออธิบายถึงการคงอยู่ของชุมชนริมน้ำในปัจจุบัน และ เพื่อประเมินศักยภาพของพื้นที่ในการที่จะรักษาไว้ซึ่งความเป็นชุมชนริมน้ำด้วยคุณลักษณะดังนี้คือ

การพักอาศัยริมน้ำ

การพิจารณาความสัมพันธ์ทางด้านกายภาพที่มีมาแต่อดีต และ ยังคงสืบเนื่องต่อไปในอนาคตทั้งรูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน ตำแหน่งที่ตั้ง และพฤติกรรมของผู้ที่พักอาศัยอยู่ริมน้ำทั้งจากลำน้ำสายหลักและสายรองอันประกอบด้วยตัวแปรหรือดัชนีที่สำคัญคือ

การตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวตามแนวลำน้ำ เมื่อพิจารณาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนและการใช้พื้นที่เมืองที่เป็น Built up Area ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2431 จนถึงปัจจุบัน (ดูแผนที่ 4.2 -4 ถึง 4.2 -7 และตารางที่ 4.2 - 3 ประกอบ) จะพบว่าชุมชนที่อยู่ในคลองบางกอกน้อยมีลักษณะของการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวที่เด่นชัดอยู่ 2 แบบ คือ River Linear Settlement และแบบ Road Linear Settlement ซึ่งทั้งสองแบบมีการขยายตัวหรือการพัฒนาที่มีลักษณะเป็น Ribbon Development โดยในช่วงแรกๆจะมีการขยายตัวหรือการตั้งถิ่นฐานเป็นแบบซ้ำๆและค่อยเป็นค่อยไป จนถึงปี พ.ศ. 2500 จึงเป็นช่วงที่มีการปรับเปลี่ยนและขยายตัวอย่าง

รวดเร็ว ทำให้พื้นที่ที่อยู่ในแนวแกนที่ติดกับคลองบางกอกน้อยเริ่มเปลี่ยนแปลงลักษณะของการใช้ที่ดินและรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานตามลักษณะของการเจริญเติบโตของเมือง โดยชุมชนที่รักษาสภาพแวดล้อมและรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานแบบชานน้ำเดิม ที่ยังไม่มีการปะปนกันที่เป็นแบบ River Linear Settlement จะอยู่ในเขตชานเมือง ZONE - C ซึ่งลักษณะที่พบบนพื้นที่สามารถเห็นชัดได้ด้วยการดูแผนที่ และ การล่องเรือไปตามลำน้ำ โดยพิจารณาตามลักษณะของการใช้ที่ดินริมน้ำ เพื่อการพักอาศัยหรือเพื่อการค้าริมน้ำขนาดเล็กในชุมชน สภาพที่ตั้งและการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนที่เปิดรับการติดต่อและการปฏิสัมพันธ์ทางน้ำและ องค์ประกอบที่เป็นแบบชุมชนริมน้ำ (ดูภาพที่ 3.3.3 - 2 , 4.2 - 4 และ 4.2-5 ประกอบ) ซึ่งผู้คนในบริเวณนี้ยังมีการพึ่งพาอาศัยน้ำและเรือข้ายลำน้ำอยู่เสมอ รวมถึงระยะทางที่คงที่ไม่ตัดขาดจากน้ำและใกล้ชิดกับแนวลำน้ำมากกว่าแนวถนน จึงทำให้มีการเชื่อมขั้วทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการสืบทอดกันมาตามลำน้ำ ได้มากกว่าที่จะรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่มาตามแนวถนน ดังนั้นชุมชนเดิมที่เป็นแบบชานน้ำจึงเพิ่มจำนวนและขยายตัวกันไปตามแม่น้ำลำคลองสายหลัก



แผนที่ 5.1 - 1 แสดงพื้นที่ที่ติดต่อกับแนวลำน้ำและเส้นทางคมนาคมทางบก

สภาพอาคารบ้านเรือน เป็นตัวชี้ให้เห็นภาพความชัดเจนและความโดดเด่นที่เป็นแบบชาวบ้าน ถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นอยู่ของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำกับการใช้ประโยชน์จากลำน้ำ โดยตัวอาคารจะหันหน้า เข้กหน้า และ มีส่วนเปิดโล่งที่เป็นชาน ศาลาทำน้ำ ห้วยน้ำได้ ไว้สำหรับการติดต่อสื่อสาร พักผ่อน หรือการเดินทาง ทางน้ำ ลักษณะของการอาคารส่วนใหญ่จึงเป็นเรือนไม้แบบเรือนชาวบ้านทั่วไป หรือเรือนไม้ทรงไทยมีความสูง ประมาณ 1 - 2 ชั้น ปลูกอยู่บริเวณริมน้ำหรือบริเวณริมตลิ่งที่ติดกับน้ำ มีการยกพื้นสูงให้เหนือน้ำเพื่อหนีน้ำได้ทั้งใน ฤดูน้ำแล้งและฤดูน้ำหลาก ลักษณะของเรือนริมน้ำจึงมีความชัดเจนทั้งตัวอาคารและส่วนที่ต่อเนื่องจากตัวอาคาร ที่ต้องเชื่อมโยงหรือติดต่อกับลำน้ำได้โดยตรง โดยมีต้องมีเชือกกันน้ำ รั้ว สิ่งขวางกั้นใดๆ หรือการถอยร่นของ อาคารที่ขึ้นไปอยู่บนบก อันจะทำให้ความสัมพันธ์ของคนกับน้ำมีความเห็นห่างออกจากกัน ดังจะเห็นได้จากความถี่ ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามแนวลำน้ำที่เปลี่ยนแปลงสภาพของอาคารริมน้ำไปเป็นอาคารสมัยใหม่ และ ปล่อย ให้อาคารเดิมมีสภาพขาดการดูแล พังทลายหรือสูญหายไป พิจารณาจากภาพที่ 4.2 -3 ถึง 4.2 - 6 จะเห็นถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของอาคารริมน้ำในแต่ละ ZONE โดยพื้นที่ที่อยู่ในเขตชานเมืองบริเวณ ZONE - C ยังคงสภาพของอาคารและการทำงานที่เป็นแบบเรือนริมน้ำอยู่ตลอดแนว ซึ่งจะพบเห็นได้จากลักษณะและ สภาพอาคารที่มีการดูแลรักษา มีการใช้งานของผู้คนที่อาศัยอยู่ตลอดเวลา

การใช้ประโยชน์จากลำน้ำ นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของผู้คนที่ยังมีลักษณะความเป็นชุมชนริมน้ำ ซึ่งจากการวิเคราะห์ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะพบว่า ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตชานเมือง จะมีความเป็น ชุมชนที่ยังพึ่งพาอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมากกว่าที่จะอาศัยน้ำจากการผลิต หรือ ผ่านกระบวนการผลิตใดๆ โดยผู้คนที่อยู่ในชุมชนจะบริโภคน้ำจากน้ำฝนถึงร้อยละ 85 น้ำจากแม่น้ำลำคลองถึงร้อยละ 63 และ น้ำบาดาลถึง ร้อยละ 60 การใช้ประโยชน์จากน้ำจึงมีความสัมพันธ์ต่อชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชน ที่ยังใช้น้ำในรูปแบบที่ แตกต่างกันและยังเป็นตัวสร้างรายได้ให้กับครอบครัว แม้บางส่วนจะมีการใช้น้ำประปาเข้ามาแทนที่ ในขณะที่ ชุมชนที่อยู่ในเขตเมืองจะอาศัยน้ำประปาถึงร้อยละ 93 โดยเฉลี่ยน้ำที่มาจากแหล่งน้ำธรรมชาติ (ดูตารางที่ 4.7 - 1 ประกอบ) ส่วนการใช้ประโยชน์จากลำน้ำในการอุปโภคของผู้คนในชุมชนจะใช้ถึงร้อยละ 85 จากน้ำฝน ร้อยละ 80 และ น้ำบาดาลร้อยละ 73 (ดูตารางที่ 4.7 -3 และ 4.7 - 4 ประกอบ) ทำให้ความผูกพันของชุมชนที่ อาศัยอยู่ในเขตเมือง มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผลจากตัวเลขทางสถิติตลอดแนวคลองและการสังเกตการณ์ จะพบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ริมน้ำจะใช้ประโยชน์จากน้ำทั้งทางตรงและทางอ้อม ถ้าหากผู้คนในชุมชนไม่หนีห่างออกจาก แม่น้ำลำคลองและมองแหล่งน้ำจากธรรมชาติว่าเป็นเรื่องของความล้าหลังหรือมีคุณภาพต่ำ การใช้ประโยชน์จากน้ำก็ ยังคงมีความสำคัญในการรักษาสภาพแวดล้อม และ จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของความสัมพันธ์ของผู้คนกับน้ำ

รูปแบบของการใช้น้ำ สภาพที่ตั้งของการพักอาศัยริมน้ำที่เอื้ออำนวยต่อการใช้น้ำในรูปแบบ ต่างๆ โดยที่สภาพแวดล้อมในบริเวณริมคลองบางกอกน้อยยังคงมีรูปแบบที่เป็นไปตามธรรมชาติ และ ยังมิได้ถูก ดัดแปลงการใช้งานเพื่อประโยชน์อื่น ทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ยังคงใช้น้ำทั้งในด้าน การอุปโภค การบริโภค และ การเพาะปลูก ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 4.7 -3 และ ตารางที่ 4.7 - 4 ที่แสดงถึงการใช้น้ำและการพึ่งพาน้ำ จากแม่น้ำลำคลอง โดยเฉพาะการใช้น้ำจากคลองหลัก จะมีปริมาณและความถี่สูง ในรูปของการทำการเกษตร

การเดินทางและการติดต่อสื่อสาร และ การอุปโภค ซึ่งความผูกพันของผู้คนจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับรูปแบบของการใช้พื้นที่ในแต่ละพื้นที่ และลักษณะอาชีพของครอบครัวนั้นๆ ทำให้ผู้คนยังพึ่งพาอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ต้องการที่จะพักอาศัยริมน้ำ เพื่อความได้เปรียบด้านที่ตั้งในการใช้ประโยชน์จากน้ำในรูปแบบที่แตกต่างกันไป

ระบบเครือข่ายลำน้ำ

เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันของสภาพลำน้ำ และ คุณภาพน้ำที่ทำให้คนกับน้ำมีความสนิทสนมหรือเห็นทางออกจากกัน รวมถึงสภาพของการใช้พื้นที่ที่มีผลต่อระบบเครือข่ายที่มีการเปลี่ยนแปลงไป อันประกอบด้วยตัวแปรที่สำคัญดังนี้คือ

สภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นการวิเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของความได้เปรียบด้านที่ตั้งที่มีศักยภาพมากที่สุดดีในเรื่องของอุดมสมบูรณ์ ที่เกิดจากปริมาณน้ำและการไหลเวียนของกระแสลำน้ำที่มีอยู่ตลอดปี โดยไม่ต้องกักเก็บไว้ใช้ (ดูแผนที่ 3.1 -1 และ แผนที่ 3.2-1 ประกอบ) เป็นการเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาจนเปรียบเสมือนเส้นทางแม่น้ำสายเดียวกัน และ ยังมีสภาพของการเปิดโล่งของสายน้ำที่สามารถเดินทางติดต่อไปมาในบริเวณลุ่มน้ำใกล้เคียงได้อย่างสะดวกสบาย (บางกอกทางฝั่งขวา ด้านตะวันตก) โดยไม่มีเขื่อนหรือประตูระบายน้ำขวางกั้น ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคลองทางฝั่งพระนคร(ด้านตะวันออก) และคลองย่อยสายต่างๆ (ด้านตะวันตก) ในเขตพื้นที่เมือง ที่มีเขื่อนและประตูระบายน้ำขวางกั้นทำให้เกิดการตัดขาดของผู้คนที่อาศัยตามแนวลำน้ำ ทั้งที่อยู่ในลำคลอง และแม่น้ำ ประกอบกับคลองบางกอกน้อยมีขนาดความกว้างที่มากกว่า 40 เมตรขึ้นไปตลอดแนวคลอง และมีความลึกที่เรือขนาดใหญ่สามารถเดินเรือเข้าออกได้ สภาพของลำน้ำที่มีความคดเคี้ยวแบบธรรมชาติที่ยังไม่ถูกตัดแปลง หรือ เปลี่ยนสภาพของการใช้งานไปจากเดิมจึงทำให้มีสภาพที่สมบูรณ์แม้บางช่วงจะมีความแคบอันเนื่องมาจากความหนาแน่นและความแออัดของผู้คนที่บุกรุกพื้นที่ริมน้ำ แต่บางช่วงก็มีขนาดกว้างอันเกิดจากการกัดเซาะของกระแสน้ำและการพังทลายของตลิ่งริมน้ำ (ดูภาพที่ 3.3.2 - 2 และ ภาพที่ 3.3.2 - 3 ประกอบ) ทำให้สภาพการพักอาศัยของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำยังคงใช้ประโยชน์จากน้ำในรูปแบบต่างๆ รวมถึงสภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่ยังคงเหมาะแก่การทำเกษตร

โครงข่ายและการกระจายของน้ำ ที่แสดงถึงความมีศักยภาพของพื้นที่ในการเลือกที่ตั้งของชุมชนเพื่อการพักอาศัยอยู่ในแถบที่ราบลุ่มภาคกลางของไทยที่มีลักษณะเหมือนกัน โดยจะอาศัยเครือข่ายลำน้ำในการกระจายน้ำออกสู่ส่วนต่างๆในพื้นที่ ทำให้พื้นที่ที่ติดกับน้ำจะได้รับประโยชน์จากคุณลักษณะนี้ และเมื่อพิจารณาเครือข่ายลำน้ำในบริเวณนี้จาก แผนที่ 3.3.4 - 1 แผนที่ 4.2 - 4 และ ตารางที่ 4.2 - 3 จะพบว่าพื้นที่อยู่ในเมืองมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปเป็น ที่พักอาศัย พาณิชยกรรม และ เพื่อกิจกรรมอื่นมีความหนาแน่นมากที่มากแทนพื้นที่ทางการเกษตร และมีการเปลี่ยนแปลงระบบการสัญจรทางน้ำเป็นทางบกทำให้แม่น้ำลำคลองถูกถมกลายเป็นพื้นที่ถนน ปริมาณการใช้พื้นที่แม่น้ำลำคลองลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน ส่งผลต่อคลองสายรองและคลองย่อยต่างๆกลายเป็นทางระบายน้ำ เกิดเป็นความตื้นเขินของหน่วยลำน้ำ ความต้องการของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองจึงมีเพียงเพื่อระบายน้ำทิ้งที่เกิดจากชุมชนออกสู่คลองหลักหรือแม่น้ำ อันส่งผลต่อสภาพแวดล้อมและระบบเครือข่ายลำน้ำที่เสื่อมโทรมลง ในขณะที่พื้นที่สีเขียวที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรด้านในยังคงมีความต้องการ

เครือข่ายลำน้ำย่อยเพื่อการดำรงชีพ ทั้งในด้านการอุปโภค บริโภค และ การเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร (ดูตารางการใช้น้ำ จาก 4.7 - 3 และตารางที่ 4.7 - 4) สภาพของลำน้ำจึงยังได้รับการดูแลรักษาให้สามารถกระจายน้ำได้ในพื้นที่ทั้งที่ติดกับคลองหลัก และพื้นที่สวนด้านใน บทบาทของโครงข่ายลำน้ำในการกระจายน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนที่ย้ายอยู่ในแถบชานเมืองยังคงดำรงวิถีชีวิตตามรูปแบบเดิม

การขนส่งและการเดินทางทางน้ำ มีบทบาทสำคัญทั้งการติดต่อภายในชุมชนและการติดต่อออกสู่ภายนอก ดังจะเห็นได้จากรูปแบบของยานพาหนะที่วิ่งอยู่ในคลองบางกอกน้อยที่มีลักษณะทางหลากหลาย ทั้งขนาดลำเรือ รูปทรง และความเร็ว ความแรงของเครื่องยนต์ที่นำมาใช้ ที่สามารถให้ได้ทั้งการบรรทุกสินค้า ความเร็วของการเดินทางรวมถึงความสะดวกสบาย จากแรงงานคนที่ใช้เรือพายไปสู่เรือที่ใช้เครื่องยนต์ การพึ่งพาการเดินทางทางน้ำจึงมีรูปแบบและระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งจากผลของการออกแบบสอบถาม (จากภาคผนวก ค ผลการออกแบบสอบถาม ข้อ V3) จะพบว่าชุมชนที่อยู่ในเมืองและมีอาชีพด้านการบริการ จะไม่สนใจหรือมีความต้องการที่จะเดินทางทางน้ำเลย ส่วนเขตรอยต่อเมืองที่ได้รับอิทธิพลสูงจะเดินทางทางบกถึงร้อยละ 63.49 และจะเดินทางทางน้ำเพียงร้อยละ 36.51 ในขณะที่พื้นที่เขตชานเมืองที่มีสภาพแวดล้อมแบบชุมชนริมน้ำที่ชัดเจนที่สุด แม้จะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างตามความเจริญที่เข้ามาถึงแต่ก็ยังนิยมเดินทางทางน้ำถึงร้อยละ 63.54 โดยส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวที่ประกอบอาชีพชาวสวน มีอาคารพักอาศัยอยู่ริมน้ำและจะมีเรือประจำบ้านทุกหลังคาเรือนตามลักษณะของการใช้งานของครอบครัวนั้นๆ และจากการที่คลองหลักนี้เชื่อมต่อกับพื้นที่เมืองหรือแหล่งงานได้สะดวกรวดเร็ว จึงเป็นสิ่งที่ดึงดูดคนที่เดินทางออกนอกชุมชนยังคงใช้ทางเดินทางน้ำอยู่เป็นประจำ ดังจะเห็นได้จากจุดส่งต่อของการเดินทางทางน้ำสู่ทางบกหรือทางบกสู่ทางน้ำ บริเวณท่าช้าง สถานีขนส่งสายใต้ใหม่ สถานีตำรวจบางกรวย บริเวณปากคลองบางใหญ่

คุณภาพน้ำ เป็นสิ่งที่ชี้วัดถึงความปลอดภัยของคนกับน้ำโดยอาศัยเครือข่ายลำน้ำเป็นตัวพอกน้ำ ทำให้น้ำยังคงมีความสะอาดและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 3.5.2 - 1 คุณภาพน้ำในแต่ละช่วงคลอง พื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นมากคุณภาพน้ำก็จะต่ำพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นเบาบางคุณภาพน้ำในช่วงนั้นก็สูง ทำให้ผู้คนมีความสัมพันธ์น้ำที่ต่างกันไป ซึ่งจะเห็นได้จากปริมาณและความถี่ของผู้ที่ใช้น้ำจากแม่น้ำลำคลองตลอดจนรูปแบบของการใช้น้ำของแต่ละพื้นที่ ที่เป็นตัวชี้วัดเหนี่ยวนำผู้คนในชุมชนให้ยังคงใช้น้ำพึ่งพาอาศัยน้ำ และคงไว้ซึ่งการตั้งถิ่นฐานริมน้ำ คุณภาพน้ำจึงมีบทบาทที่สำคัญ ทั้งยังเป็นตัวกระจายน้ำไปสู่พื้นที่ต่างๆ ในสวนด้านใน ให้ได้รับน้ำจากแม่น้ำลำคลอง และ เป็นการรักษาสภาพแวดล้อมของความเป็นชุมชนริมน้ำให้ยังคงอยู่ต่อไป

สวนผลไม้หรือพื้นที่เกษตร

วิถีชีวิตของผู้คนที่ผูกพันแนบแน่นกับสายน้ำสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูก ทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว บุตรหลาน ผู้คนในชุมชนจึงประกอบอาชีพชาวสวนโดยจะมีพื้นที่สวนผลไม้เป็นสิ่งที่ให้ผลผลิตและรายได้ทั้งยังก่อให้เกิดอาชีพที่หลากหลายตามมา ลักษณะของการใช้ที่ดินจึงเป็นตัวสะท้อนวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติและสภาพของชุมชนท้องถิ่น ที่เชื่อมด้วยคลองเล็กๆที่มาจากคลองสายหลักและคลองสายรอง

บทบาทและความสำคัญของสวนผลไม้จึงเป็นตัวสร้างความสมดุลให้กับพื้นที่ให้สามารถดำรงอยู่ได้ โดยลักษณะการใช้ที่ดินจะถูกใช้ไปใน 2 ลักษณะใหญ่คือ เพื่อการพักอาศัยหรือการค้าขายในชุมชนบริเวณริมน้ำ และการใช้พื้นที่ด้านหลังจะถูกใช้เป็นส่วนผลไม้หรือพื้นที่เกษตร วิถีชีวิตประจำวันของผู้ที่มีอาชีพชาวสวนจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงพฤติกรรมของผู้คนในชุมชนที่ยังคงต้องพึ่งพาอาศัยน้ำที่มาจากแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งการกิน อาบ เพาะปลูก ขนส่งพืชผลทางการเกษตร การค้าขาย ฯ ตลอดทั้งวัน และเมื่อพิจารณาสภาพพื้นที่และทำการเปรียบเทียบจากแผนที่ 4.2 - 4 ที่แสดงลักษณะของการใช้ที่ดินในปัจจุบันและตารางการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน แผนที่ 5.1 - 1 ที่แสดงถึงขนาดของพื้นที่และบริเวณที่เป็นสวนผลไม้ ตลอดจนการสำรวจพื้นที่ของผู้ดำเนินการศึกษา จะพบว่าพื้นที่ที่เป็นสวนผลไม้บริเวณชานเมืองจะมีสภาพแวดล้อมแบบชุมชนริมน้ำที่ชัดเจนที่สุด ซึ่งเมื่อมองในรายละเอียดและภาพรวมของกิจกรรมส่วนใหญ่ของผู้คนในชุมชน จะพบว่าผู้คนในบริเวณนี้จะประกอบอาชีพชาวสวนหรือเกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่การเกษตรถึงร้อยละ 65 โดยมีขนาดของที่ดินประมาณ 1 - 5 ไร่ แม้ว่าบางครัวเรือนจะมีสมาชิกเปลี่ยนแปลงอาชีพไปบ้าง เนื่องจากขนาดของที่ดินที่มีขนาดเล็กเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนนั้นๆ ประกอบกับผลตอบแทนจากการลงทุนและผลผลิตที่ได้รับไม่พอกับรายรับ - รายจ่ายหรือค่าครองชีพและความต้องการสินค้าที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากระดับรายได้เฉลี่ยของผู้คนในบริเวณนี้จะสูงเพียง 7,048 บาท /คน /ทำงาน /เดือน และ 5,293 บาท /คน /เดือน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของคนกรุงเทพฯที่สูงถึง 18,811 บาท / เดือน และค่าเฉลี่ยของคนจังหวัดนนทบุรีที่สูงถึง 9,746 บาท / เดือน แม้ว่าบางส่วนจะเปลี่ยนแปลงไปแล้วผู้คนส่วนใหญ่ก็ยังคงอาชีพดั้งเดิมที่มีความชำนาญและความได้เปรียบทางด้านศักยภาพของที่ตั้ง ดังนั้นลักษณะของการใช้ที่ดินที่เป็นสวนผลไม้หรือพื้นที่เกษตรจึงมีความสัมพันธ์ที่เป็นลูกโซ่ ทั้งด้านอาชีพ ขนาดที่ดิน ระดับของรายได้ การดูแลสุขภาพสภาพของพื้นที่ และยังเป็นตัวสร้างสภาพแวดล้อมให้มีสภาพที่เหมาะสม ตามความพึงพอใจของผู้คนในชุมชนที่ยังคงรักษารูปแบบของการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายให้ดำเนินต่อไป

สังคมชุมชนแบบชานน้ำ

ลักษณะทางสังคมมีบทบาทอย่างมากที่เป็นตัวกำหนดสภาพแวดล้อมโดยรวมของผู้คน และชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองบางกอกน้อย ทั้งยังเป็นตัวยึดเหนี่ยวให้รักษารูปแบบหรือวิถีชีวิตตามแบบชานน้ำ ซึ่งจุดเด่นอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความเป็นชุมชนริมน้ำที่สามารถพบเห็นด้วยสายตาคือ ลักษณะของผู้คนและพฤติกรรมของผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณริมน้ำ ที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ทั้งการแต่งกาย รูปร่างหน้าตา เชื้อชาติ ภาษา ค่านิยม และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำจะมีถิ่นฐานที่เป็นคนภูมิลำเนาเดิมเติบโตในพื้นที่และสืบทอดมรดกทางด้านที่ดินถึงร้อยละ 56 และเป็นคนที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ที่มาจากกลุ่มน้ำภาคกลางหรือบริเวณใกล้เคียงถึงร้อยละ 39 ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงถิ่นฐานจากต้นกำเนิดที่มาจากกลุ่มน้ำจะพบว่าจะมีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยน้ำในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้สภาพแวดล้อมของคนที่นี่ใหม่กับสภาพแวดล้อมเดิมมีความสอดคล้องผสมผสานกัน จนมีลักษณะที่เป็นแบบชานน้ำเดียวกัน ที่มีรากเหง้าของความผูกพันกับน้ำ ที่สามารถเชื่อมต่อกับผู้อื่นให้มีความคุ้นเคยและประพฤติปฏิบัติไปในลักษณะที่สอดคล้องและสนิทสนมกลมกลืนกัน การทำกิจกรรมหรือรูปแบบของการปะทะกันทางสังคมยังคงเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอถึงร้อยละ 90 การติดต่อไปมาหาสู่เป็น

แบบง่าย ๆ ไม่เป็นทางการ ดังนั้นผู้คนในชุมชนจึงรู้จักกันดีภายในชุมชนและมีความสนิทสนมจนมีความรู้สึกเป็นเสมือนหนึ่งญาติพี่น้องเดียวกัน ลักษณะความเชื่อทางศาสนาที่เชิดเป็นสื่อกลางในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งทางด้านศาสนาและงานรื่นเริงอย่างเช่น งานชักพระ งานตักบาตรพระร้อยแปด ประเพณีการแข่งขันเรือ ฯ ก็ยังคงสืบทอดต่อกันเรื่อยมาและยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้น้ำจากแม่น้ำลำคลอง ที่มีต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ตลอดจนระดับของรายได้และลักษณะของอาชีพมีระดับของความแตกต่างน้อยมาก ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่ริมน้ำ ที่มีการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่ที่เป็นเรือนแบบชาวบ้านที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน และจากการที่ภายในชุมชนมีจำนวนประชากรที่ไม่หนาแน่นและรู้จักกันหมดในละแวกบ้าน จึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเหนียวแน่นและมีความรู้สึกปลอดภัยเมื่อพักอาศัยอยู่ในชุมชน (ดูตารางที่ 4.4 - 4 และ ตารางที่ 4.4 - 5 ประกอบ) สังคมชุมชนแบบชานน้ำจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่าย ในการดำเนินชีวิต โดยการใช้ น้ำจากแม่น้ำลำคลองเป็นสื่อกลางในการเชื่อมต่อกันให้เข้าหากัน

การคงสภาพอยู่ของชุมชนริมน้ำจึงต้องอาศัยปัจจัยทั้ง 4 และองค์ประกอบย่อยต่างๆที่ต่อเนื่องกันจนเป็นลูกโซ่ทั้งวงจร ในการรักษาความสมดุลที่มีอยู่ให้ยังคงดำเนินอยู่ต่อไป ตลอดจนการรักษาหรือควบคุมการปรับตัวของผู้คนชุมชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำที่มีการหมุนเวียนไปตามสภาพของการพัฒนา กาลเวลา และระยะทางความใกล้ไกลจากเมือง ที่แผ่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ดังนั้นการรับรู้และความภาคภูมิใจในความเป็นชุมชนริมน้ำจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยรักษาสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตให้ยังคงดำเนินอยู่และสืบทอดต่อไป

5.2 ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำ

สภาพของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบริเวณริมคลองบางกอกน้อย เป็นผลมาจากการได้รับแรงผลักดันหรือการปรับตัวของผู้คนในพื้นที่ ทำให้เกิดเป็นสภาพแวดล้อมใหม่ที่เป็นแบบชาวกบที่รับเอาความทันสมัย (Modernization) เข้ามาสู่การดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งจากการวิเคราะห์ถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงพบว่าชุมชนริมน้ำเก่าแก่ที่มีอยู่แต่เดิมบริเวณปากคลองบางกอกน้อยในเขตพื้นที่เมือง ได้รับผลจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงและอิทธิพลของเมือง จนมีการพัฒนาตนเองในลักษณะที่เปิดกว้างรับการติดต่อและความเจริญจากภายนอก รูปแบบการปะทะสัมพันธ์ของชุมชนจึงเป็นแบบทางการและมีกฎเกณฑ์มากขึ้น ความสัมพันธ์ของคนกับน้ำจึงมีระดับที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัดทั้งจากคลองหลักและคลองรอง สภาพที่ปรากฏอยู่จึงมีเพียงบทบาทด้านการพักอาศัย ริมน้ำที่ยังคงสืบเนื่องต่อไป ในขณะที่พื้นที่ต่อเนื่องและพื้นที่ด้านในกำลังปรับตัวให้เข้ากับความเร็วที่แผ่อิทธิพลเข้ามาในพื้นที่ ความสัมพันธ์ของปัจจัยจึงมีบทบาทสำคัญที่จะส่งผลต่อสภาพความเป็นชุมชนริมน้ำที่มีอยู่ในการวิเคราะห์หาปัจจัยจึงพิจารณาเปรียบเทียบจากสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในพื้นที่เมืองกับพื้นที่ชานเมืองที่ทำให้เกิดการปรับตัว ทั้งปัจจัยภายในตัวชุมชนเองและปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีผลกระทบต่อชุมชน

ปัจจัยภายใน หมายถึง สาเหตุที่เกิดขึ้นภายในหรือสภาพแวดล้อมในตัวชุมชนเอง ที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนลักษณะของชุมชน

ปัจจัยภายนอก หมายถึง สาเหตุจากภายนอกที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพของพื้นที่และลักษณะของความเป็นชุมชนริมน้ำ

5.2.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่เป็นประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์และประเมินระดับของความผูกพัน ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำ คือ การประกอบอาชีพ และการยอมรับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่โดยตรง แรงผลักดันจากการพัฒนาจะค่อยๆ เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตผู้คนทั้งชุมชนเก่าและใหม่ ทำให้สภาพทางกายภาพเปลี่ยนแปลงไป รวมถึงสภาพทางสังคมที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัวนั้นๆ ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกันคือ

การประกอบอาชีพ

นับเป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากที่ส่งผลต่อสภาพวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน ในการทำมาหาเลี้ยงครอบครัว บุตรหลาน ทั้งยังก่อให้เกิดรายได้ในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รูปแบบของการดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับน้ำจึงแปรเปลี่ยนไป ดังจะเห็นได้จากจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ที่มาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้เกิดอัตราการจ้างงานที่ขยายตัวถึงร้อยละ 3.5 - 6.8 ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลในช่วงปี พ.ศ. 2513 - 2532 (ที่มา : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ทำให้พื้นที่ที่อยู่บริเวณริมคลองบางกอกน้อยเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางเมืองมากที่สุด ได้รับอิทธิพลจากความต้องการแรงงานเพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของเมือง ผู้คนในชุมชนจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพไปรับราชการ หรืออาชีพด้าน

บริการต่างๆในเมือง (ดูตาราง 4.3 - 1 ประกอบ) เพื่อตอบสนองกับรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น แทนการประกอบอาชีพ ชาวสวน การค้าขายผลผลิตทางการเกษตร หรือการรับจ้างทั่วไปทางน้ำ ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงอาชีพนี้ได้ส่งผล ตามมาเป็นลูกโซ่หลายประการด้วยกัน ที่จะทำให้เกิดความเห็นต่างจากความเป็นชุมชนชนวน้ำได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประจำวันของหัวหน้าครัวเรือนหรือวัยแรงงาน มีผลต่อสมาชิกใน ครอบครัวยุคใหม่ที่เคยประกอบอาชีพชาวสวนอยู่ในพื้นที่ สมาชิกในครัวเรือนช่วยกันทำงานในสวนกับเกี่ยว ผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม การปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัวจึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีพื้นที่ ไร่ให้บุตรหลานวิ่งเล่น มีวัดใกล้บ้านไว้เป็นแหล่งเรียนรู้วิชาและที่รวมกิจกรรมของชุมชน ความผูกพันของคนที่จะ ใ้ประโยชน์จากน้ำมีทั้งด้านการประกอบอาชีพ การเพาะปลูก การกิน อาบ การอุปโภคและการขนส่งหรือการ เดินทาง ที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามอาชีพใหม่ ต้องตื่นแต่เช้ารีบเร่งไปทำงานให้ทันกับเวลาและกลับบ้านในเวลาเย็น หรือเวลาค่ำ ดังจะพบได้จากปริมาณการเดินทางทั้งเส้นทางน้ำและเส้นทางบกของผู้ที่ประกอบอาชีพภายนอกพื้นที่ เกิดเป็นวิถีชีวิตใหม่ที่หัวหน้าครัวเรือนหรือวัยแรงงานต้องออกไปทำงานทำนอกพื้นที่ และความต้องการที่จะให้ ลูกหลานได้รับการศึกษาสูงจึงส่งออกไปเรียนนอกพื้นที่ เพื่อจะได้ประกอบอาชีพรับราชการหรือภาคบริการในเมือง ดังจะพบได้จากตารางที่ 4.3 -1 ที่แสดงถึง ปริมาณการเปลี่ยนแปลงของอาชีพชาวสวนที่ลดลงเมื่อเข้าใกล้แหล่งงาน หรือพื้นที่เมือง และจากการสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ริมน้ำที่มีพื้นที่สวนอยู่ประมาณ 5 ไร่ในพื้นที่บางกรวย และ เจ้าของสวนรายอื่นในบริเวณใกล้เคียง ถึงการประกอบอาชีพชาวสวนและการใช้พื้นที่สวนจะพบว่า มีสภาพ ขาดการดูแลรักษา เนื่องจากน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2538 ทำให้สวนลุ่มในบริเวณคลองบางกอกน้อยเกือบทั้งหมด ประกอบความชราและลูกหลานที่มีการศึกษาสูงหรือแรงงานรุ่นใหม่จะไม่ประกอบอาชีพชาวสวน ทำให้พื้นที่ไม่ได้ รับการดูแลรักษาหรือการสนับสนุนจากทางราชการ ผลประโยชน์หรือรายได้ที่เคยได้จากสวนก็ลดลง ความผูกพัน ของคนกับการใช้พื้นที่จึงเห็นต่างออกจากกัน การดำเนินวิถีชีวิตการเกษตรก็ลดปริมาณลง และมีแนวโน้มที่จะเพิ่ม ปริมาณสูงขึ้น วิถีชีวิตเดิมที่ผูกติดกับพื้นที่ก็ต้องเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิต และความชำนาญทางด้านอาชีพที่ หันเหเข้าสู่แรงงานภาคบริการมากขึ้น การใช้ชีวิตประจำวันจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปจากการที่ต้องพึ่งพาน้ำจากแม่น้ำ ลำคลอง ไปสู่ความต้องการความสะดวกสบายจากสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในการดำเนินชีวิต

ลักษณะของการใช้พื้นที่เป็นสวนที่ขาดการดูแลรักษา จึงเกิดสภาพสวนที่รกร้างบริเวณริมถนน หรือริมน้ำ ประกอบกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีปริมาณเพิ่มขึ้น ทำให้พื้นที่สวนมีขนาดเล็กลงเมื่อเทียบกับ จำนวนสมาชิกและรายได้ที่มาจากการทำสวน จึงมีการแบ่งซอยพื้นที่ขายออกสู่บุคคลภายนอกเพื่อพัฒนาเป็น ที่พักอาศัยดังจะเห็นได้จากขนาดของที่ดินที่อยู่ในเมืองส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ขนาดไม่เกิน 50 ตร.ว. และเป็นคนที่อยู่ใน ภูมิลำเนาเดิมเพียงร้อยละ 48 ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของที่ดิน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงอาชีพจึงส่งผลต่อการดูแล รักษาสภาพสวน ขนาดของที่ดิน ระบบเครือข่ายลำน้ำที่สมบูรณ์

รูปแบบของผลผลิตที่เคยเป็นรายได้หลักของพื้นที่ก็ถูกปรับเปลี่ยนไป จากผลผลิตทางการ เกษตรที่ส่งออกนอกพื้นที่เข้าสู่เมืองก็ลดปริมาณลงอย่างเห็นได้ชัดเจนอันมีสาเหตุดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ระดับ รายได้ของผู้ที่ประกอบอาชีพชาวสวนการบริการรับจ้างทางน้ำหรือการค้าขายทางน้ำจึงมีระดับรายได้ที่ต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่ประกอบอาชีพรับจ้างที่อยู่ในเขตเมือง และ ยิ่งเมื่อมีการศึกษาที่สูงขึ้นระดับรายได้ก็จะสูงตาม

ผู้คนที่อยู่ในบริเวณนี้เริ่มมีความคิดว่าอาชีพทางการเกษตร ไม่ก่อให้เกิดรายได้ที่ดีและยังมองว่าเป็นอาชีพที่ลำบาก ผู้คนจึงหันเหอาชีพเข้าสู่ภาคบริการสูงขึ้นรูปแบบของการผลิตสินค้าจึงแปรเปลี่ยนไปเป็นการขายแรงงานแทนการขายผลผลิตทางการเกษตร

จากลักษณะอาชีพที่หนีห่างจากรูปแบบของความสัมพันธ์แบบเดิมๆ **รูปแบบการใช้จ่ายและ การบริโภคสินค้าจึงต้องพึ่งพาความสะดวกสบายจากสินค้าที่มาจากเมือง** เพื่อการดำเนินชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้น สินค้าพื้นบ้านที่มีอยู่ในพื้นที่ไม่เพียงพอต่อการบริโภคของสมาชิกในครัวเรือน สินค้าที่ผลิตมาจากอุตสาหกรรมในเมืองจึงเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนเพิ่มมากขึ้น ลักษณะการค้าของชุมชนจึงแปรเปลี่ยนไปเป็นย่านการค้าขนาดเล็กบริเวณริมน้ำที่มีเพียงสินค้าที่จำเป็น ไม่สามารถตอบสนองกับความต้องการของผู้คนในชุมชนได้เหมือนดังเคย ทำให้ย่านการค้าที่มีอยู่บริเวณทางแยกหรือจุดตัดของเส้นทางน้ำสายหลักลดปริมาณและความสำคัญลง ผู้คนในชุมชนนิยมที่จะบริโภคหรือจับจ่ายสินค้าที่มาจากห้างสรรพสินค้า ที่สามารถตอบสนองกับความต้องการได้อย่างครบครันทั้งสินค้าจำเป็น ที่มีผู้ไปใช้ถึงร้อยละ 60 และสินค้าฟุ่มเฟือยร้อยละ 90 โดยเฉพาะผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและในเขตรอยต่อเมืองจะใช้การเดินทางโดยเส้นทางบกที่สะดวกรวดเร็ว

ก่อให้เกิดการกระจุกตัวของที่พักอาศัย และ **การเลือกที่ตั้งในพื้นที่ที่เป็นแหล่งงานหรือพื้นที่ที่เข้าถึงแหล่งงานได้สะดวกทั้งทางน้ำและทางบก** พิจารณาจากการขยายตัวของที่พักอาศัยและการขยายตัวของเนื้อเมืองทั้งในเขตเมือง เขตรอยต่อเมืองและเขตชานเมือง จะสังเกตเห็นว่าในบริเวณที่เป็นพื้นที่ทางพาณิชยกรรมแหล่งการค้า หรือ พื้นที่ราชการ จะเกิดเป็น Node ที่มีประชากรพักอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นและจะขยายตัวในบริเวณใกล้เคียงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เข้าถึงแหล่งงานได้สะดวกรวดเร็วและใช้เวลาในการเดินทางน้อย ดังนั้นการกระจุกตัวและการขยายตัวของพื้นที่พักอาศัยจึงมีลักษณะที่เป็นแบบ Ribbon Development ที่เป็นสภาพแวดล้อมของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่บริเวณเส้นทางถนนและชุมชนเดิมที่อยู่ริมน้ำที่หนาแน่นขึ้น และจากการสอบถามผู้ที่อาศัยอยู่ริมน้ำถึงสาเหตุของการย้ายที่ที่พักอาศัยจากคลองย่อยที่อยู่ด้านใน ของสวนบริเวณบ้านสีทองบ้านบางขุนทองออกมาปลูกสร้างติดกับคลองหลัก เนื่องจากความต้องการที่จะเดินทางน้ำโดยอาศัยเรือด่วน และเรือ เครื่องยนต์ ในการเข้าถึงแหล่งงานได้สะดวกและรวดเร็ว

ความผูกพันของอาชีพที่ตัดขาดจากการนำน้ำจากแม่น้ำลำคลองมาใช้ประโยชน์ นำไปสู่การ **ขาดการดูแลเอาใจใส่ระบบเครือข่ายลำน้ำที่สมบูรณ์** รวมถึงคุณภาพน้ำที่ตกต่ำจนมีสภาพเน่าเหม็นไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ จะเห็นได้จากคลองย่อยและคลองซอยต่างๆในเขตเมืองจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องของการระบายน้ำทิ้ง การมีประตูประบายน้ำขวางกั้นเพื่อป้องกันน้ำท่วม ทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ติดกับคลองจะปลูกเรือนหลังเข้าหากคลองเนื่องจากสภาพคลองมีกลิ่นเหม็น วิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำในพื้นที่ที่ติดริมน้ำและพื้นที่ด้านในบริเวณเขตเมืองที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากลำน้ำได้ ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนที่เป็นแบบชานน้ำที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ที่เป็นแบบเมืองมากขึ้น ลักษณะของอาชีพนี้จะมีผลต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำและระบบเครือข่ายลำน้ำที่ต้องเสียไป

การยอมรับวัฒนธรรมสมัยใหม่

ขยายตัวที่เน้นทางด้านเศรษฐกิจเป็นตัวนำจึงเป็นการเปิดรับความเจริญ และ การพัฒนาที่จะเข้ามาในพื้นที่ ทำให้ลักษณะที่เป็นสังคมแบบชุมชนริมน้ำเสื่อมถอยไปตามอิทธิพลที่ได้รับจากความเจริญของเมือง จะเห็นได้จากรูปแบบของการปะทะสัมพันธ์กันของผู้คนในชุมชนหรือในครอบครัวที่เห็นห่างออกจากกัน เกิดความต้องการอิสระในครอบครัวที่เพิ่มสูงขึ้น โดยจะแยกครัวเรือนออกเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีค่านิยมฐานที่ 4 คน/ครัวเรือน แทนการเป็นครอบครัวขยายที่มีค่านิยมฐานที่ 6 คน/ครัวเรือน ครอบครัวที่แต่งงานแล้วก็จะปลูกเรือนเพิ่มขึ้นในพื้นที่เดิมหรือย้ายออกมาตั้งถิ่นฐานใหม่ ปริมาณอาคารพักอาศัยจึงเพิ่มปริมาณสูงขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนเดิมและพื้นที่ชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นริมถนน รวมถึงการโยกย้ายของผู้คนที่มาจากที่อื่น ซึ่งอิทธิพลของความเจริญที่เข้ามานั้นจะแทรกซึมเข้ามาจากเส้นทางบกและเส้นทางน้ำที่เข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว ชุมชนที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางเมืองจะเปลี่ยนแปลงรวดเร็วกว่าชุมชนที่อยู่ห่างไกลเมือง การแทรกซึมจะเข้ามาจากผู้คนที่เดินทางไปทำงานในเมือง หรือปริมาณความถี่ของการติดต่อกับผู้คนภายนอกที่มีลักษณะเปิดกว้าง ในการรับเอารูปแบบของการดำเนินชีวิตแบบชาวบกที่เป็นแบบวัฒนธรรมสมัยใหม่ของพวกตะวันตกเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน การปรับเปลี่ยนของผู้คนในชุมชนและสภาพแวดล้อมที่เป็นแบบชานน้ำจึงลดบทบาทลงอย่างชัดเจน

การรับเอารูปแบบการดำเนินชีวิตแบบชาวบกเข้ามาแทนที่นี้ส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพ ที่สังเกตเห็นได้จาก การเปลี่ยนแปลงลักษณะของอาคารบ้านเรือนริมน้ำและ ลักษณะสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนจากอาคารเรือนไทย เรือนแพ หรือเรือนชาวบ้านริมน้ำ มาเป็นอาคารประเภทตึกแถว อาคารพาณิชย์ บ้านเดี่ยว หรือ บ้านจัดสรร ที่ปลูกสร้างขึ้นบนบกโดยมีระยะถอยร่นจากพื้นที่ริมตลิ่ง มีเขื่อนและรั้วกันตามแนวริมน้ำ สภาพอาคารจะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนใช้วัสดุที่คงทนถาวร และสลับกันไปตามแนวลำคลอง ดูภาพที่ 4.3-3 ถึง 4.3 -7 ประกอบ ทำให้สภาพของชุมชนที่อาศัยอยู่ในเมืองกับในเขตชานเมืองมีสภาพทางภูมิทัศน์ที่แตกต่างกัน

การเปลี่ยนรูปแบบของการปะทะสัมพันธ์กันจากการใช้เส้นทางน้ำที่อาศัยเรือพายและ ความสัมพันธ์ที่เป็นแบบง่าย ๆ สามารถพบเห็นหน้าตากันและลักษณะของการพูดคุยที่เป็นกันเอง ไปเป็นการเดินทางด้วยแท็กซี่หรือใช้ถนนและใช้เครื่องมือสื่อสารที่เป็นเทคโนโลยีมากขึ้น รวมถึงการปรับเปลี่ยนระบบการจัดการในตัวชุมชนเอง จะสังเกตเห็นได้จากตารางที่ 4.4 -1 และ 4.4 -2 พบว่ายิ่งเข้าใกล้เมืองมากเท่าใดรูปแบบการปะทะสัมพันธ์ตามแนวริมน้ำยิ่งเห็นห่างออกไป การพึ่งพาอาศัยกันก็จะลดลง ลักษณะของการอยู่ร่วมกันจะเป็นแบบตัวใครตัวมันหรือต่างคนต่างอยู่ โดยมีกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นแบบทางการเข้ามามีบทบาทภายในชุมชน ผู้คนจะรับเอานวัตกรรมทางเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในครอบครัวและในชีวิตประจำวัน จะเห็นได้จากการมีโทรทัศน์ วิทยุ ตู้เย็น และ เครื่องซักผ้า การรับฟังข่าวสารจากสื่อต่างๆ ที่เป็นแบบสังคมเมืองที่มีมากกว่าร้อยละ 70 ขึ้นไป ทั้งในเขตพื้นที่เมืองไปจนถึงพื้นที่ชานเมือง แทนที่จะออกมาพูดคุยหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในชุมชนเหมือนแต่ก่อน ความสัมพันธ์ของการติดต่อสื่อสารและการปะทะกันในตัวชุมชนหรือบ้านใกล้เรือนเคียงจึงมีน้อยลงทุกที การร่วมมือกันจึงเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นส่วนตัวมากขึ้น การรวมกลุ่มของผู้คนในชุมชนจึงเกิดขึ้นจากการประชุมที่มาจากหน่วยงานราชการ หรือ งานสำคัญทางศาสนามากกว่าที่จะเกิดจากความผูกพันที่เกิดขึ้นภายในตัวชุมชนเอง

เกิดเป็นค่านิยมใหม่ๆทั้งในเรื่องของการศึกษาและรูปแบบของการดำเนินชีวิต เช่น การส่งลูกไปเรียนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงนอกพื้นที่แทนการส่งลูกไปศึกษาโรงเรียนวัดใกล้บ้านที่อยู่ริมน้ำ ทำให้เด็กใช้เวลากับการเดินทางและการอาศัยอยู่นอกพื้นที่เป็นเวลานาน ความผูกพันของคนกับพื้นที่ของคนรุ่นใหม่ที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปีจึงมีน้อยลง รวมถึงระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นการแข่งขันมากกว่าการส่งเสริมให้คนในพื้นที่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นเดิม วัฒนธรรมหรือประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศาสนาและงานรื่นเริงทางน้ำจึงมีบทบาทน้อยลงและไม่ได้ถูกปลูกฝังหรือถ่ายทอดลงสู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งจากการสำรวจ การสัมภาษณ์และการออกแบบสอบถามผู้คนที่พักอาศัยอยู่ริมน้ำของผู้ดำเนินการศึกษา จะพบว่าพื้นที่ที่อยู่ในเขตเมืองและเขตรอบต่อเมือง ไม่สนใจหรือไม่ได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีทางน้ำที่มีมาแต่เดิม ผู้คนในบริเวณนี้จะอาศัยการพักผ่อนหย่อนใจหรือการรื่นเริงจากห้างสรรพสินค้า สหกรณ์ ร้านอาหาร หรือ สถานบันเทิงต่างๆที่มีอยู่ในเมืองแทน วิถีชีวิตประจำวันจากที่เคยใช้เรือพายหรือการมีเรือประจำบ้านก็สูญหายไปเพราะผู้คนในชุมชนเปลี่ยนไปใช้เส้นทางบกแทน การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลำคลองจึงเห็นห่างออกไปและจะถูกใช้เพียงเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจจากความเย็นสบายของสายน้ำ ค่านิยมของคนที่อาศัยอยู่ริมน้ำในพื้นที่เมืองที่รับเอาเจริญเข้ามาจึงมองลักษณะของการใช้น้ำจากแม่น้ำลำคลองเป็นเรื่องของความล้าหลังและการใช้น้ำที่ไม่สะอาด

ก่อให้เกิดการแข่งขันของผู้คนในชุมชนที่เน้นเรื่องของความเจริญ การนับถือวัตถุ และความหลากหลายของผู้คนที่อพยพเข้ามาในตัวชุมชน รวมถึงคนในเริ่มย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานใหม่ ทำให้การพัฒนาในตัวชุมชนมุ่งด้านผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการช่วยเหลือกันและการรักษาสภาพแวดล้อมในตัวชุมชนเอง ดังนั้นระบบเงินตราหรือระบบการลงทุนสมัยใหม่จึงเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยการแบ่งขายที่ดินให้กับนักธุรกิจเพื่อการลงทุนทั้งบริเวณริมน้ำและพื้นที่สวนด้านใน ในการสร้างที่พักอาศัยชั้นดี คอมโดมิเนียมหรือการอาคารพาณิชย์ ดังจะพบได้จากขนาดที่ดินของผู้ที่มีภูมิลำเนาเดิมส่วนใหญ่จะมีขนาดไม่เกิน 50 ตร.ว.ความหลากหลายของวัฒนธรรมและการยอมรับค่านิยมแบบใหม่นี้ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สังเกตได้จากความขัดแย้งด้านแนวความคิดของผู้สูงอายุ และคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับเรื่องของการจัดการชุมชน รูปแบบของกิจกรรมชุมชน และบทบาทหน้าที่ของชุมชนที่ปรับเปลี่ยนไปจากการเป็นชุมชนริมน้ำ

จากลักษณะที่เปิดกว้างของการรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา ทำให้ลักษณะของกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมีการผสมผสานทั้งภายในตัวชุมชนและกับสังคมภายนอก ความคล้ายคลึงของชุมชนจึงค่อยๆเลือนหายไปทั้งลักษณะของการพูด ความรู้สึกปลอดภัยจากการรู้จักกันและความเป็นพวกเดียวกันภายในชุมชน ค่านิยมและความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับน้ำและความภาคภูมิใจในความเป็นคนในพื้นที่หรือความเป็นเจ้าของที่ดิน ดังนั้นความผูกพันของคนกับสภาพแวดล้อมแบบชานน้ำจึงปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของความเจริญที่แผ่อิทธิพล โดยพื้นที่ที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางเมืองมากการปรับเปลี่ยนจะสูงพื้นที่ที่อยู่ห่างจากเมืองออกไปการปรับเปลี่ยนสภาพของชุมชนก็จะลดลงตามลำดับ ดังจะสังเกตได้จาก ตารางที่ 4.4 - 4 และ ตารางที่ 4.4 - 5 ประกอบ

5.2.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำคือ **เส้นทางคมนาคมทางบก นโยบายและการวางแผนของภาครัฐ และ จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น** ซึ่งสาเหตุดังกล่าวได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่โดยตรง แรงผลักดันจากการพัฒนาจะมีบทบาททำให้ผู้คนที่อยู่ในชุมชนเดิมและชุมชนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ ปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมไปจากเดิม ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ที่มีผลต่อเนื่องกันคือ

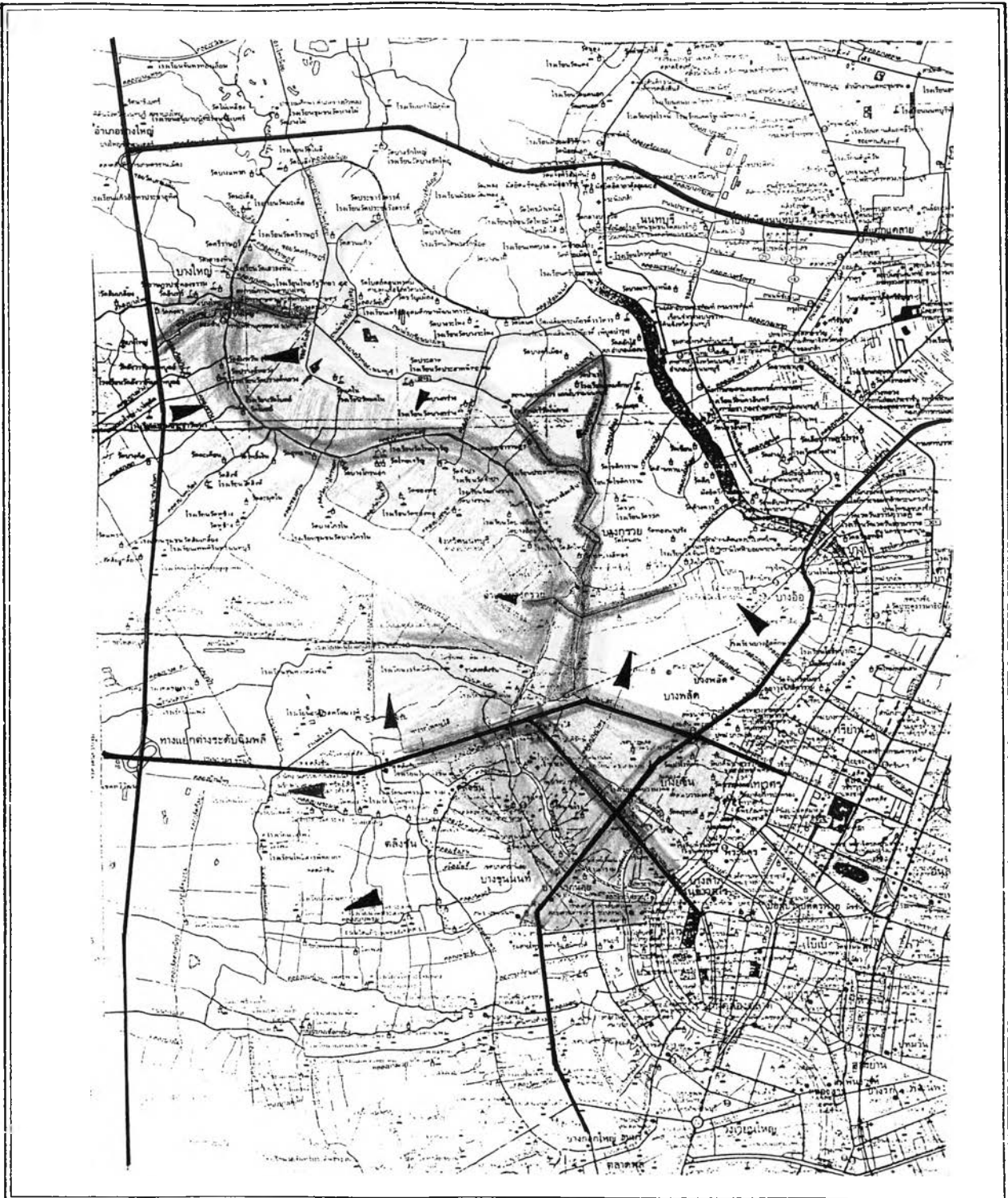
เส้นทางคมนาคมทางบก

นับเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุดที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนลักษณะของการใช้ที่ดิน และ การใช้พื้นที่ริมน้ำ กล่าวคือ เส้นทางคมนาคม เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความสะดวกสบายของการเข้าถึงและการรับเอาความเจริญที่จะเข้ามาในพื้นที่ลักษณะของการใช้ที่ดินในแต่ละประเภทจึงมีความต้องการเรื่องความสะดวกสบายที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกที่ผ่านมาที่ใช้ถนนเข้ามาแทนที่การใช้เส้นทางน้ำ ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน จาก พ.ศ. 2500 - 2542 และอยู่ในพื้นที่เดียวกันอย่างในเขตเมือง จะพบว่าระบบการเข้าถึงของถนนจะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดิน ลักษณะของอาคารบ้านเรือน และสภาพของชุมชนอย่างมาก ถนนที่เข้าถึงชุมชนอย่างรวดเร็วการเปลี่ยนแปลงจะสูงกว่าชุมชนที่ถนนไม่สามารถเข้าถึงได้สะดวก **รูปแบบของการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่จะเกิดขึ้นตามแนวถนน Road Linear Settlement** ทั้งแบบเกาะกลุ่ม (Uniform) และแบบกระจายที่ไม่ค่อยเป็นระเบียบ ในขณะที่การใช้ที่ดินริมน้ำที่ถนนเข้าไม่ถึงจะเกิดความช้าของการปรับเปลี่ยนและการพัฒนาของชุมชนริมน้ำ ทั้งเรื่องของการใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัย พื้นที่สวนและ การขยายตัวของที่พักอาศัยหรือการค้าที่เกิดขึ้นตามแนวลำน้ำ อย่างเช่นในพื้นที่ของบ้านบางคูเวียงและบ้านบางขุนทอง ซึ่งจากคำสั่งเขตแผนที่ 4.2 -4 ที่แสดงลักษณะของการใช้ที่ดิน และ แผนที่ 5.2 - 2 จะพบว่าย่านพาณิชย์กรรม การค้าและสาธารณูปโภคหรือสาธารณูปการ จะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่การเข้าถึงที่สะดวกที่สุด จะเกิดอาคารขนาดใหญ่ อาคารสูงและมีความหนาแน่นมากอย่างเช่น บริเวณที่เป็นถนนสายหลัก ของถนนปิ่นเกล้า ถนนบรมราชชนนี ถนนจรัญสนิทวงศ์ ถนนรัตนวิเชียร์ ฯ และจากตารางที่ 4.2 - 1 ถึง 4.2 - 3 จะสังเกตเห็นว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทางพาณิชย์กรรมและที่พักอาศัยที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนถนนย่อย ถนนซอยรองลงมา ก็จะเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย และ การเกษตรกรรม ประเภทของถนนหรือการตัดถนนเข้ามาในพื้นที่ที่เป็นชุมชนริมน้ำก็จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนลักษณะการใช้ที่ดินจากพื้นที่เกษตรไปเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย จากหนาแน่นน้อยไปเป็นหนาแน่นมาก และกลายเป็นพื้นที่ทางพาณิชย์กรรม การเข้าถึงของถนนที่ยังไม่สะดวกหรือบริเวณที่ไม่มีถนนเข้าถึงความสัมพันธ์ของการใช้ที่ดินกับลักษณะของชุมชนริมน้ำก็ยังคงมีความเหนียวแน่นอยู่ และ จะมีการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป ดังนั้นจะเห็นว่าเส้นทางคมนาคมทางบกจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินและ เกิดการเสียสมดุลของการใช้พื้นที่เกษตรที่เป็นปัจจัยหลักของการคงอยู่ของชุมชนริมน้ำ

เมื่อเส้นทางคมนาคมทางบกเข้ามาถึงพื้นที่ริมน้ำการเปลี่ยนแปลงภายในตัวชุมชนก็จะตามมา โดยเฉพาะบริเวณที่ติดกับถนนสายหลัก สายรอง การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ปรับเปลี่ยนไปตามความใกล้ไกลจากศูนย์กลางเมืองและกิจกรรมของเมือง ความเจริญที่แผ่กระจายเข้าสู่พื้นที่ทางการเกษตร ส่งผลต่อการปรับตัวของ

ราคาที่ดินที่สูงขึ้น สภาพแวดล้อมโดยรวมที่เปลี่ยนแปลงไปจึงไม่ใช่อำนาจต่อการทำการเกษตร เกิดแรงจูงใจให้เกิดการขายที่ดินอย่างเช่น แขวงบางบัวพรุ แขวงตลิ่งชัน ตำบลบางกรวย การเปลี่ยนแปลงและการขยายตัวของเมืองจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจากที่มีการตัดถนนบรมราชชนนี ถนนสิรินธร และ การขยายพื้นที่ถนน รวมถึงจุดเชื่อมต่อของถนนสายหลักสายรองหรือถนนซอยต่างๆในเขตเมืองและเขตรอบต่อเมือง การเข้าถึงของเส้นทางคมนาคมทางบกที่สะดวกรวดเร็วจึงส่งผลต่อระดับราคาที่ดินที่สูงขึ้น และ รูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำที่เปลี่ยนจากการพักอาศัยริมน้ำ ไปเป็นการพักอาศัยบนบกที่สามารถเข้าถึงโดยเส้นทางถนนแทน การคมนาคมทางบกจึงเข้ามามีบทบาทความสำคัญต่อผู้คนในชุมชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำทั้งในด้านการเดินทาง และ การได้รับบริการจากสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่เข้ามาตามเส้นทางถนน ระดับราคาที่ดินที่มีราคาสูงจึงติดกับเส้นทางถนนและแม่น้ำลำคลองสายหลักที่อยู่ในพื้นที่เมือง เพื่อประโยชน์ทางด้านของการลงทุน ดังจะพบได้จากการประเมินทรัพย์สินและที่ดิน จากสมาคมผู้ประเมินทรัพย์สินแห่งประเทศไทย กรมที่ดิน ปี พ.ศ.2539-2542 ที่ติดกับแนวถนนและซอยต่างๆสามารถแยกได้ดังนี้

การตัดถนนสายหลักหรือสายรอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรและที่ตั้งของชุมชนริมน้ำเดิมที่อยู่ในสวนด้านใน กลายเป็นย่านพาณิชย์กรรม การค้าขนาดใหญ่ และพื้นที่พักอาศัยหนาแน่นมาก ราคาที่ดินที่มีราคาต่ำก็กลายเป็นราคาที่ดินที่มีราคาสูงมาก ซึ่งเมื่อทำการเปรียบเทียบประเภทของเส้นทางคมนาคมทางบกทางน้ำกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน และ ราคาที่ดินที่ประเมินอยู่ในปัจจุบัน จะสังเกตเห็นได้ว่า ราคาที่ดินที่มีราคาที่สูงถึง 100,000 -180,000 บาท/ ตร.ว. จะอยู่บริเวณถนนบรมราชชนนี ถนนจรัญสนิทวงศ์ ส่วนบริเวณถนนสายรองที่อยู่ในเขตชุมชนเมืองอย่าง ถนนพรานนก ถนนอรุณอมรินทร์ ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า จะมีราคาประเมินที่ดินสูงถึง 50,000 - 140,000 บาท/ ตร.ว. พื้นที่ที่ติดกับถนนสายรอง ผ่านจุดที่เป็นชุมชนที่มีการพักอาศัยแบบปานกลางราคาตั้งแต่ 20,000 - 45,000 บาท / ตร.ว. ที่ติดกับถนนย่อยและถนนซอยต่างๆ ผ่านจุดที่เป็นชุมชนที่มีการพักอาศัยแบบหนาแน่นน้อย และหลังจากที่มีการตัดถนนจะเกิดเป็นหมู่บ้านจัดสรรเป็นส่วนใหญ่ การเข้าถึงมีความสะดวกพอสมควร มีระดับของการประเมินอยู่ในช่วง 10,000 - 20,000 บาท / ตร.ว. ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตพื้นที่ตลิ่งชันและอำเภอบางกรวย ในขณะที่พื้นที่ที่มีการเข้าถึงทางรถยนต์ที่ไม่สะดวก และยังมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำการเกษตร เป็นพื้นที่ที่ติดกับแม่น้ำลำคลอง การประเมินราคาที่ดินจะอยู่ในช่วงที่ไม่สูงกว่า 10,000 บาท/ตร.ว. ความพร้อมด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการไม่สูงนัก ดังนั้นเส้นทางคมนาคมทางบกกับราคาที่ดินจึงมีความสัมพันธ์กัน และเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ยิ่งเป็นพื้นที่ที่มีราคาสูงความต้องการที่จะใช้ประโยชน์จากที่ดินก็จะสูงขึ้นเพื่อให้คุ้มกับค่าตอบแทน การขยายตัวของการใช้ที่ดินจึงเกิดขึ้นทั้งในแนวตั้งและแนวนอน ยิ่งราคาที่ดินมีราคาสูงเท่าใดการขยายตัวในแนวตั้งก็จะเพิ่มสูงขึ้น ความหนาแน่นของอาคารบ้านเรือนก็เพิ่มปริมาณสูงขึ้น ทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นแบบชานน้ำลดน้อยถอยลง ดังจะพบได้จาก ภาพที่ 4.2 - 6 ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ริมน้ำและพื้นที่ที่ต่อเนื่องจึงแปรเปลี่ยนไปเมื่อเข้าใกล้เมือง ดังนั้นพื้นที่ที่เส้นทางคมนาคมทางบกเข้าถึงได้อย่างสะดวกรวดเร็วที่อยู่ในเขตเมืองจึงเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชนน้ำ ให้เป็นแบบเมืองทั้งรูปแบบการอยู่อาศัยและการติดต่อสัมพันธ์กันของผู้คนในชุมชน



ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกน้อย

แผนที่ 5.2.2 - 1 แสดงการขยายตัวของพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงราคาที่ดิน

สัญลักษณ์

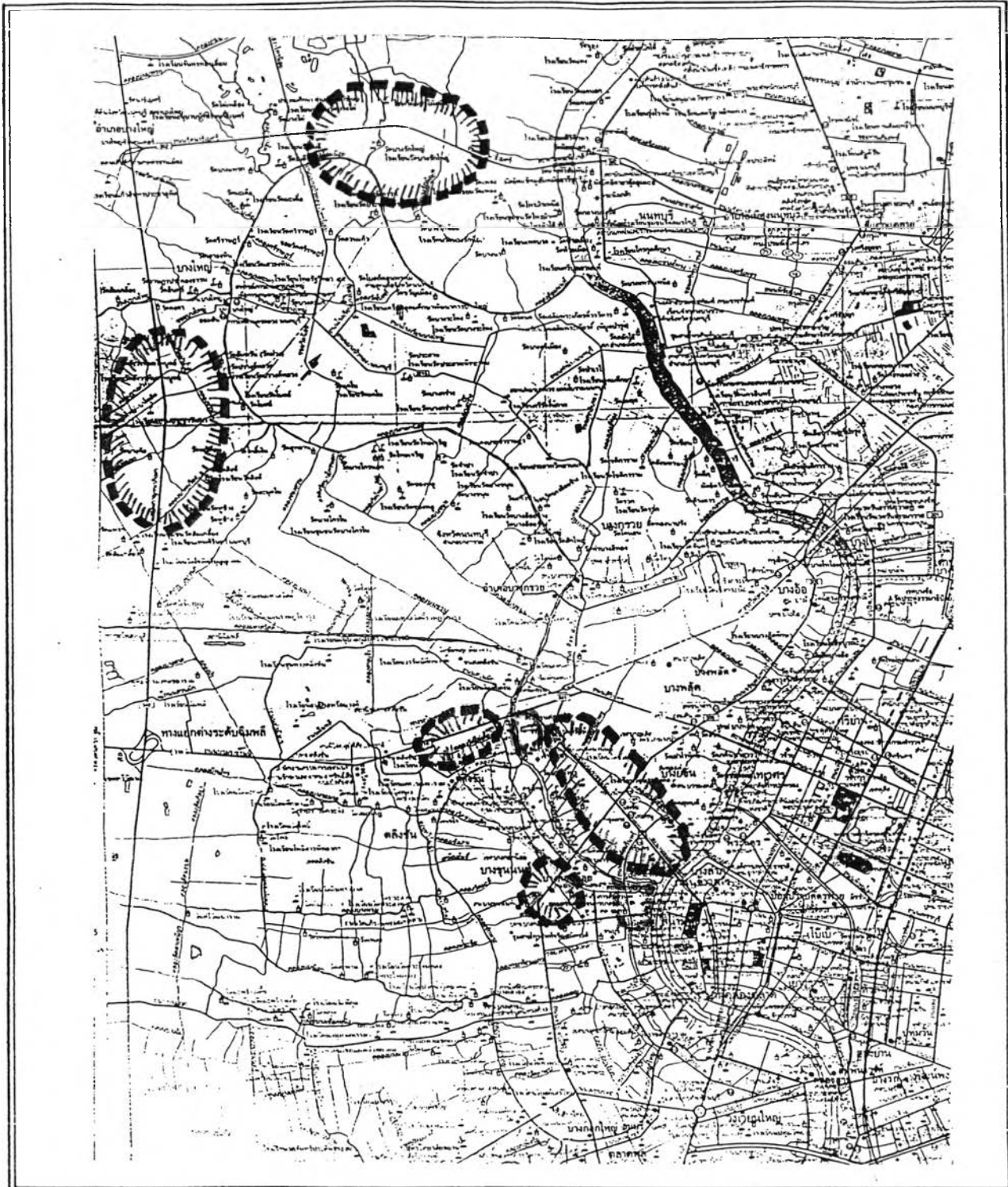
- | | | | | | |
|-----|----------------------------|------------|-----------------|---|------------------|
| ~ | เส้นทางแม่น้ำลำคลอง | ราคาที่ดิน | บาท/ตร.ว. | | |
| — | เส้นทางคมนาคมทางบก | ■ | 5,000 - 10,000 | ■ | 40,001 - 60,000 |
| +++ | เส้นทางรถไฟ | □ | 10,001 - 20,000 | ■ | 60,001 - 100,000 |
| ⊞ | การใช้พื้นที่อาคาร | ■ | 20,001 - 40,000 | ■ | มากกว่า 100,000 |
| ▲ | ทิศทางการขยายตัวของพื้นที่ | | | | |



มาตราส่วน
1 : 100,000



ที่มา : กรมที่ดิน ปี พ.ศ. 2539 - 2542



ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกน้อย

แผนที่ 5.2.2 - 2 แสดงบริเวณย่านการค้าและสถานที่ราชการที่เป็นแหล่งงานที่สำคัญของพื้นที่

สัญลักษณ์แสดง

- ■ ■ ย่านการค้าและธุรกิจ
- ● ● สถานที่ราชการและสถานีนขนส่ง

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม



มาตราส่วน
1 : 100,000



การเข้าถึงที่สะดวกสบายและการใช้เวลาไม่มากในการเดินทางเข้าถึงพื้นที่เมือง ของเส้นทางคมนาคมทางบก ก่อให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่เมือง (BUILT UP AREA) จะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงลักษณะของการใช้ที่ดิน และการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนทั้งในเขตพื้นที่เมืองและในเขตพื้นที่ที่อยู่ในจังหวัดนนทบุรีที่มาจากตารางที่ 4.2 -1 ถึง 4.2 - 4 ทำให้ทราบว่าเมื่อมีการตัดถนนสายหลัก และการขยายหรือการเพิ่มปริมาณถนนที่เข้ามาถึงพื้นที่ชุมชน การขยายตัวของการใช้พื้นที่ก็จะตามมาอย่างรวดเร็วทั้งการปรับปรุงด้านโครงสร้างพื้นฐานและจำนวนอาคารที่เพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับทิศทางหรือแนวโน้มการขยายตัวของกรุงเทพมหานครที่ขยายตัวมทางทิศตะวันตกมากขึ้น ทำให้เกิดความได้เปรียบในแง่ของทำเลที่ตั้งซึ่งไม่ห่างจากศูนย์กลางเมืองมากนัก ความต้องการของการใช้พื้นที่ที่จะมีสูงขึ้นจะเห็นได้ชัดจากตารางที่ 4.2 - 3 ที่มีการขยายตัวด้านที่อยู่อาศัยและด้านพาณิชยกรรมที่เพิ่มสูงขึ้นมาโดยตลอดในช่วงปีพ.ศ.2529 - 2542 พื้นที่ทางการเกษตรจึงเป็นพื้นที่ที่รองรับกับการขยายตัวที่มีอัตราเพิ่มสูงขึ้น มีการพัฒนาขึ้นเป็นย่านการค้าและพาณิชยกรรม โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่บริเวณปากคลองบางกอกน้อย และบริเวณที่ถนนสายหลักสายรองตัดผ่านพื้นที่ที่ติดกับคลองบางกอกน้อย จะเห็นได้จากแผนที่ที่ 5.2 - 2 ย่านการค้าและย่านราชการจะเกิดขึ้นบริเวณถนนสายหลักหรือถนนสายรอง การเลือกทำเลที่ตั้งจึงคำนึงลักษณะของการเข้าถึงทางบกเป็นสำคัญ ซึ่งย่านทั้ง 2 ถือว่าเป็นแหล่งงานที่สำคัญของผู้คนในที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณริมคลองบางกอกน้อย ถนนจึงเป็นจุดเชื่อมต่อที่มาจากศูนย์กลางธุรกิจชั้นในและย่านการค้าในพื้นที่ใกล้เคียง พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ว่าง แม่น้ำลำคลอง ก็มีทิศทางแนวโน้มลดลง กิจกรรมที่จะเข้ามาแทนในพื้นที่จึงเกี่ยวข้องกับการพักอาศัยและพาณิชยกรรม ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคารบ้านเรือนริมน้ำที่อยู่ใกล้แหล่งงานที่จะต้องปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้เข้ากับสภาพของสังคมเมือง

ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการเดินทางหรือการสัญจร จะเห็นได้ว่าในเขตพื้นที่เมืองที่มีความสะดวกสบายของการเข้าถึงทางบกสูง รูปแบบของการเดินทางจะอาศัยรถยนต์แทนการเดินทางทางน้ำ ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองจะเดินทางทางบกถึงร้อยละ 100 ของผู้ที่จะเดินทางออกนอกบ้าน เนื่องจากการเดินทางทางน้ำมีข้อจำกัดหรือเงื่อนไขอยู่หลายประการ ทั้งทางด้าน การเชื่อมโยงติดต่อกันภายในชุมชนที่ติดกับคลองหลักและคลองรอง การมีประตูระบายน้ำกั้นขวางและการติดต่อกับพื้นที่ภายนอกที่ไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง รวมถึงระบบคูคลองหรือเครือข่ายลำน้ำที่ตื้นเขินที่ไม่สามารถเดินทางได้เหมือนดังเคย ผู้คนในชุมชนต้องการถนนที่เข้าถึงหน้าบ้านเพื่อที่จะได้มารถยนต์เข้าจอดในบ้านมากกว่าที่จะใช้เรือในการเดินทาง รูปแบบของความสัมพันธ์จึงแปรเปลี่ยนไปจากทางน้ำสู่ทางบก การติดต่อสื่อสารของผู้คนที่เปลี่ยนทิศทางจากที่เคยติดต่อกันตามเส้นทางน้ำก็หันมาสู่เส้นทางบก อาคารบ้านเรือนที่ปลูกสร้างขึ้นใหม่ และ อาคารที่ได้รับการซ่อมแซมหรือปรับปรุงจึงหันหน้าบ้านเข้าหาถนนแทนที่การหันหน้าเข้าหาน้ำ ซึ่งจากผลของการสำรวจและการการออกแบบสอบถาม จะเห็นได้ว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำในเขตเมืองจะเดินทางทางบกโดยจะไม่อาศัยเส้นทางน้ำในการเดินทางเลย เรือที่เคยมีอยู่ประจำทุกบ้านก็ไม่พบเห็นอีกต่อไป ความผูกพันของผู้คนในการเดินทางทางน้ำจึงสูญหายไปและจะมีระดับลดลงเมื่อเข้าใกล้พื้นที่เมือง ดังนั้นบทบาทของการเดินทางทางน้ำจะลดความสำคัญลงเรื่อยๆ เมื่อเส้นทางคมนาคมทางบกมีความสะดวกสบายและเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง

นโยบายและการวางแผนของภาครัฐ

แรงกระตุ้นของภาครัฐที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำบริเวณริมคลองบางกอกน้อย ที่เห็นได้ชัดทั้งที่มาจากแผนพัฒนาดังชาติ และ จากแผนพัฒนาพื้นที่ที่มาจากงบประมาณของกรุงเทพมหานคร ที่เน้นภาคเศรษฐกิจนำการพัฒนาชุมชนในการสร้างความเจริญมาสู่พื้นที่ และ การกำหนดให้กรุงเทพเป็นศูนย์กลาง ในทุกๆด้าน ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่และการปรับตัวของชุมชนจึงมีลักษณะแบบกระจาย โดยพื้นที่ศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือบริเวณปากคลองบางกอกน้อยจนถึงสถานีขนส่งสายใต้ใหม่ เนื่องจากมีการขยายตัวของเมืองและความต้องการที่อยู่อาศัย การอยู่ใกล้กับแหล่งงาน การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมในเมือง การบริการและความใกล้ศูนย์กลางเมืองที่สามารถเดินทางได้อย่างสะดวกสบายทั้งทางบกและทางน้ำ ซึ่งการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาของภาครัฐที่ผ่านมา จึงมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนชุมชนริมน้ำและการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ได้อย่างชัดเจนดังจะพบได้จาก

เกิดการเคลื่อนย้ายของจำนวนประชากรที่เข้ามาสู่พื้นที่ของกรุงเทพและปริมณฑล ที่มีอัตราการขยายตัวสูงและรวดเร็วจากช่วงปี พ.ศ. 2500 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางเมืองบริเวณพระราชวังและย่านการค้า ที่มีการจัดเตรียมความพร้อมด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการก็จะมีการขยายตัวสูง ความหนาแน่นของจำนวนประชากรและครัวเรือนก็จะสูงตามมา และ จากสถิติจำนวนประชากรของกรุงเทพและปริมณฑลปี พ.ศ. 2530 -2540 จะพบว่า การขยายตัวของพื้นที่ที่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงในเขตเมืองหลวงเท่านั้น แต่กลับมีจำนวนเพิ่มขึ้นในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงอย่างเช่น นนทบุรีมีอัตราการขยายตัวถึงร้อยละ 22.18 และ 14.60 ตามลำดับ และเมื่อตรวจสอบผลจากการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษาในช่วงเวลาเดียวกัน (ดูตารางที่ 3.41 - 1 ประกอบ)ก็จะพบว่าอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและนนทบุรี โดยเฉพาะ บริเวณแขวงศิริราช และแขวงบ้านช่างหล่อที่มีประชากรหนาแน่นมาก ถึง 32,972 คน / ตร.กม. และ 23,764 คน / ตร.กม. ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมาจากนโยบายและการวางแผนในสร้างหรือการปรับปรุงเส้นทางถนนที่เกิดขึ้นอย่างมากมายทั้งถนนสายหลักและถนนสายรองในบริเวณนี้ ให้เชื่อมต่อเป็นโครงข่ายขนาดใหญ่ในการรองรับกับความเจริญที่เกิดขึ้น รวมถึงการกำหนดให้เป็นพื้นที่เพื่อการพัฒนาด้านการค้าและที่พักอาศัยที่อยู่ใกล้แหล่งงาน (ดูแผนที่ 5.2 - 2 ประกอบ) การขยายตัวของชุมชนและการอพยพของผู้คนที่เข้ามาอยู่ใหม่จึงมีผลต่อสภาพของความเป็นชุมชนริมน้ำเดิม ความหนาแน่นของจำนวนอาคารบ้านพักอาศัยที่เข้ามาแทนที่พื้นที่เกษตรก่อให้เกิดความต้องการใช้ที่ดินในการทำกิจกรรมต่างๆที่สูงขึ้น ความต้องการด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการก็จะสูงขึ้นตามมา การพัฒนาพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานครจึงได้รับการตอบสนองอย่างรวดเร็ว และ มีความต่อเนื่องของงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ทั้งจากงบประมาณระดับชาติและระดับท้องถิ่น จะเห็นได้จากความแตกต่างของสภาพอาคารบ้านเรือน ความหนาแน่นของผู้คนในชุมชน สภาพถนนหนทางและการเข้าถึงทางบก ที่เป็นรอยต่อระหว่างเขตพื้นที่ของกรุงเทพมหานครกับนนทบุรี บริเวณแขวงตลิ่งชัน แขวงบางบำหรุ กับ ตำบลบางกรวย ตำบลวัดชลอ ในบริเวณคลองบางกอกน้อย การวางแผนที่มาจากภาครัฐจึงเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชนริมน้ำที่แตกต่างกันตามแนวลำน้ำ

การลงทุนและการปรับปรุงด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ อย่างเช่น ไฟฟ้า โทรทัศน์ น้ำประปา ระบบบำบัดน้ำเสีย ขยะและอื่นๆ ในเขตพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและนนทบุรี (ดูหัวข้อที่ 3.4.4 ประกอบ) ซึ่งจะทำให้ผู้คนในชุมชนได้รับความสะดวกสบายจากความเจริญเหล่านี้ เป็นการยกระดับมาตรฐานของชุมชนให้มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ชุมชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำจึงหันมาพึ่งพาความเจริญที่เกิดจากเมืองมากกว่าจะรักษารูปแบบการดำเนินชีวิตแบบเดิม จะเห็นได้ชัดจากบริเวณสถานีขนส่งสายใต้ใหม่ที่เกิดขึ้นหลังจากการตัดถนนสายหลักบริเวณที่เป็นจุดตัดของเส้นทางน้ำและเส้นทางบก การขยายตัวของที่พักอาศัยและย่านการค้าจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนชุมชนริมน้ำที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดนนทบุรีระบบสาธารณูปโภค และ สาธารณูปการยังไม่มีความสะดวกสบายเท่าที่ควร ในเรื่องของประปา โทรศัพท์ และสาธารณูปการต่างๆ ก็จะมีการพัฒนาไปอย่างช้าๆ ประกอบกับงบประมาณการพัฒนาในพื้นที่มีจำกัด ทำให้สภาพชุมชนริมน้ำที่อยู่ในพื้นที่จึงพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป สภาพของชุมชนริมน้ำในบริเวณคลองบางกอกน้อยจึงมีระดับของการพัฒนาที่แตกต่างกันในเขตกรุงเทพมหานครและนนทบุรี

การควบคุมการใช้ที่ดินของภาครัฐ โดยวิธีทางกฎหมาย การวางผังเมือง และ งบประมาณที่จะลงในพื้นที่ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดรูปร่างของเมืองและชุมชน อย่างเช่น การอนุรักษ์พื้นที่ริมน้ำในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ การออกกฎหมายในเรื่องของการดูแลความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง การรื้อฟื้นพื้นที่ริมคลอง การใช้งบประมาณในการพัฒนาชุมชน การออกระเบียบของการผังเมืองเพื่อควบคุมประเภทของการใช้ที่ดิน การจัดตั้งชุมชนในพื้นที่ การสร้างหน่วยงานราชการขนาดใหญ่ ฯ ทำให้ผู้คนในชุมชนได้รับความสะดวกสบายและยังเป็นการส่งเสริมหรือเร่งการพัฒนาในบางพื้นที่ จะสังเกตเห็นได้ชัดจากโครงการขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จะมีผลต่อการกระจุกตัวของที่พักอาศัยที่เพิ่มขึ้นที่มีลักษณะที่เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ดังนั้นการควบคุมของรัฐจึงมีผลทั้งในแง่ที่เป็นบวกและเป็นลบ รวมถึงความขัดแย้งในการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อย่างเช่น การกำหนดให้พื้นที่บริเวณตลิ่งชันและพื้นที่ที่ต่อเนื่องกันในจังหวัดนนทบุรี เป็นแนวระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเมืองหลวง แต่ในขณะเดียวกันก็มีการเพิ่มระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเข้าไปในพื้นที่ รวมถึงการกำหนดนโยบายให้มีการกระจายประชากรในเขตเมืองหลวงออกสู่พื้นที่ที่ต่อเนื่องโดยรอบ เพื่อการรองรับกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นแบบชานน้ำ และ พื้นที่เกษตรกรรมหรือพื้นที่สีเขียวที่ต้องแปรเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ที่พักอาศัยหนาแน่นน้อยและย่านการค้าหรือทางธุรกิจที่มีการเข้าถึงสะดวก

การสร้างเขื่อนหรือประตูระบายน้ำ เพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตกรุงเทพมหานครตามแนวแม่น้ำเจ้าพระยาและบริเวณคลองบางกอกน้อยที่ถูกกำหนดโดยภาครัฐ ซึ่งจากการสำรวจจากสนามและการสอบถามของผู้ดำเนินการศึกษา ถึงผลกระทบของโครงการที่เกิดขึ้น จะมีผลต่อระบบเครือข่ายลำน้ำและลักษณะของการใช้น้ำทั้งในคลองสายหลักและคลองสายรอง จากที่เคยติดต่อสื่อสารและเชื่อมโยงถึงกันตามเส้นทางน้ำ การเข้าถึงพื้นที่ริมน้ำได้อย่างสะดวกจากการใช้หัวสะพานหรือท่าเรือร่วมกันในชุมชน ก็มีความเห็นห่างและลำบากมากยิ่งขึ้น วิถีชีวิตและความผูกพันของผู้คนในชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกันทางน้ำก็สูญหายไป ความสัมพันธ์ของผู้คนที่มักกับน้ำจึงถูกปิดกั้นหรือถูกบดบังด้วยกำแพงขนาดใหญ่ สภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการทำลายความผูกพันที่เป็นแบบชานน้ำ อาคารบ้านเรือนริมน้ำก็ปรับสภาพไปตามการพัฒนาที่มาจากเส้นทางบก และ จากการสัมภาษณ์ผู้ที่พักอาศัยอยู่บริเวณริมคลอง ในแขวงตลิ่งชันและแขวงบางขุนนนท์ แขวงละ 20 หลังคาเรือน ถึงการสร้างเขื่อน

ขนาดใหญ่และประตุน้ำ จะพบว่าผู้ที่ปลูกบ้านติดคลองหลักส่วนใหญ่จะไม่เห็นด้วยถึงร้อยละ 80 และให้ความเห็นว่าการสร้างเขื่อนเป็นการปิดกั้นความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีความสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดความเหินห่างจากลักษณะความของชุมชนริมน้ำเดิม จากที่เคยได้รับประโยชน์จากลำน้ำ ทั้งในเรื่องของการอุปโภค การพักผ่อน การเปิดโล่งของพื้นที่ และยังเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมของพื้นที่ริมน้ำ ในขณะที่พื้นที่ที่ด้านในที่ห่างจากคลองหลักประมาณ 300 เมตรขึ้นไป มีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องของการสร้างเขื่อนริมน้ำ และให้ความเห็นว่าการเกิดน้ำท่วมและน้ำขังในพื้นที่มีผลต่อรูปแบบของการเดินทาง ที่อาศัยการเดินทางทางบกมากกว่าที่จะเดินทางหรือการติดต่อสื่อสารกันทางน้ำ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความพร้อมหรือความสะดวกสบายจากการเข้าถึงทางบก และระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ประกอบกับความเหินห่างหรือความผูกพันในตัวชุมชน ที่ปรับสภาพให้เข้ากับสังคมแบบเมืองที่รับเอาวัฒนธรรมแบบชาวบกเข้ามาแทนที่แล้ว และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับตารางที่ 4.3 - 3 จะสังเกตเห็นว่าชุมชนที่เหินห่างออกจากแม่น้ำลำคลองจะเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสะดวกสบายจากระบบโครงสร้างพื้นฐานและการวางแผนที่มาจากภาครัฐ

จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น

การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เรื่อยมาจนถึงช่วงปี พ.ศ. 2530 - 2540 ที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว พื้นที่ที่เคยมีประชากรอาศัยอยู่อย่างเบาบางก็มีปริมาณความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ในเขตเมืองจะมีปริมาณความหนาแน่นสูงมาก รูปแบบการปะทะสัมพันธ์กันภายในชุมชนจึงเห็นห่างออกจากกัน ผู้คนในชุมชนมีทั้งผู้ที่อาศัยอยู่เดิมและผู้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ซึ่งจากการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงและระดับความผูกพันของผู้คนในชุมชน ในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก สามารถบ่งบอกถึงประเด็นสำคัญที่มาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้น อันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำที่เกิดขึ้นดังนี้คือ

ความแออัดของจำนวน ประชากรและจำนวนอาคารบ้านเรือน เมื่อเทียบกับขนาดของพื้นที่ที่สูงมากกว่า 20,000 คน / ตร.กม. (ดูตารางที่ 3.4.1 - 2) ชุมชนที่อยู่ในเมืองจะมีความหนาแน่นสูง การปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนจะมีลักษณะที่เบียดเสียดกันทั้งพื้นที่ที่อยู่ติดกับเส้นทางน้ำ และ พื้นที่ด้านในที่การเดินทางทางบกสามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างทั่วถึง การขยายตัวของพื้นที่จึงเป็นการขยายไปทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง เพื่อรองรับกับจำนวนประชากรและกิจกรรมต่างๆในการสร้างความสะดวกสบายในพื้นที่ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้จากอาคารขนาดใหญ่ การปลูกสร้างอาคารที่มีความสูงเกินกว่า 7 ชั้นขึ้นไปในพื้นที่และการขออนุญาตการปลูกสร้างอาคารตาม ตารางที่ 4.2-2 ความแออัดของจำนวนผู้คนจึงมีผลต่อการปรับเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพของชุมชนริมน้ำทั้งสภาพอาคารบ้านเรือน ลักษณะความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมของที่พักอาศัย

ขนาดและกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ที่มีการปรับเปลี่ยนให้มีขนาดที่เล็กลง และ จำนวนการครอบครองที่ดินที่มีปริมาณสูงขึ้น พื้นที่ว่างในชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกันก็ลดปริมาณลง บทบาทหน้าที่หรือกิจกรรมภายในชุมชนที่เป็นแบบชานน้ำก็ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพทางเศรษฐกิจของเมือง องค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนที่เป็นแบบชานน้ำก็ถูกบดบังด้วยอาคารตึกแถวหรืออาคารพาณิชย์ ความหลากหลายของชุมชนในการปรับตัวให้เข้า

กับลักษณะการติดต่อสื่อสารที่เชื่อมโยงกับสังคมภายนอก รูปแบบความสัมพันธ์ภายในตัวชุมชนจากที่เคยมีความเฉพาะเจาะจงแบบชุมชนริมน้ำก็จะเลือนหายไป ดังตารางที่ 4.4 - 4 และ 4.4 - 5

เกิดความหลากหลายทางเชื้อชาติของผู้ที่เข้ามาอยู่ในใหม่กับผู้ที่อาศัยอยู่เดิม ลักษณะของชุมชนและกิจการที่เกิดขึ้นบริเวณริมคลองบางกอกน้อย จึงมีลักษณะที่เป็นแบบตัวใครตัวมัน ระบบการพึ่งพาอาศัยกันก็จะเป็นแบบครั้งคราวตามความสนิทสนมที่เป็นส่วนตัวมากกว่าความสัมพันธ์แบบชุมชน กิจกรรมร่วมกันทางน้ำก็สูญหายไปตามบทบาทความเป็นเมือง ผู้คนหรือชุมชนที่อยู่ห่างไกลกันและอยู่ในลำคลองเดียวกัน การรู้จักหรือความคุ้นเคยที่เคยมีก็จะหมดไป

สภาพแวดล้อมของชุมชนและที่พักอาศัย ที่มีความแออัดสูงมากขึ้นความต้องการใช้ทรัพยากรก็จะมีสูงขึ้นทั้งในเรื่องของการใช้ที่ดิน ความสะดวกสบายด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และบริการต่างๆ ในเมือง ผู้คนต้องการอาศัยอยู่ในเมืองที่อยู่ใกล้กับแหล่งงาน หรือ ในบริเวณที่เข้าถึงแหล่งงานได้อย่างสะดวกและรวดเร็วโดยใช้เวลาที่ไม่มากนัก การกระจุกตัวของที่พักอาศัยจะเกิดขึ้นในบริเวณที่เป็นทางเข้าถึงสะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ และในเขตเมืองที่มีพื้นที่เช่าราคาถูก พื้นที่ริมน้ำจึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลจากการเพิ่มขึ้นของประชากรที่แผ่ขยายเข้ามาในพื้นที่ จนเกิดเป็นชุมชนแออัดริมคลองบริเวณปากคลองบางกอกน้อย สภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไปส่งผลต่อสภาพชุมชน และ ที่พักอาศัยที่เสื่อมโทรมลง ทั้งในเรื่องของมลพิษ การเดินทาง การกำจัดขยะในตัวชุมชน นำเน่าเสียในคูคลองรวมถึงระบบบำบัดน้ำเสียในตัวชุมชน และ จากการสำรวจในพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรหนาแน่นทั้งในเขตเมืองและบริเวณรอยต่อของเมืองบริเวณบางกวย จะพบว่าน้ำในคลองข่อยและคลองย่อยจะถูกใช้เพื่อการระบายน้ำทั้งจนมีสภาพน้ำเน่าเสียและมีกลิ่นเหม็น บางส่วนของพื้นที่ริมคลองจะเกิดการรื้อล้างพื้นที่สาธารณะริมน้ำ

คุณภาพและสิ่งแวดล้อมทางน้ำ เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงสภาพของความแตกต่างของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำและความต้องการที่จะใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลำคลอง จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นจนเกิดความแออัดของผู้คนและอาคารบ้านเรือน การเปลี่ยนแปลงลักษณะและกิจการการใช้ที่ดิน จึงส่งผลต่อน้ำและสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ระบบการจัดการคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมในลำคลองที่ยังไม่ดีพอ จึงทำให้การปล่อยน้ำทิ้งน้ำเสียจากชุมชน หรือจากอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ลงสู่แม่น้ำลำคลอง ทำให้สภาพของข่อยคลองข่อยต่างๆ กลายเป็นทางระบายน้ำของชุมชน ประกอบกับการมีประตุน้ำเป็นการปิดกั้นมิให้เกิดการไหลเวียนของกระแสไปตามธรรมชาติ จนสภาพน้ำมีสีดำและส่งกลิ่นเหม็น ชุมชนที่หนาแน่นมากสภาพแวดล้อมและคุณภาพน้ำในบริเวณนั้นก็เสียมากกว่าชุมชนที่อาศัยอยู่อย่างเบาบาง คุณภาพและการเสื่อมโทรมของน้ำที่เกิดจากการกระจุกตัวของผู้อยู่อาศัยอยู่ต้นน้ำได้ส่งผลต่อพื้นที่ต้นน้ำที่อยู่ในพื้นที่เกษตร ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพการเกษตรได้ โดยการหันหลังให้กับน้ำและเปลี่ยนแปลงสภาพของชุมชนไป อย่างเช่น เขตบางกอกน้อย เขตตลิ่งชัน ที่สภาพของคลองย่อยต่างๆ ได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นทางระบายน้ำ จนไม่สามารถนำน้ำจากคลองมาใช้ประโยชน์ได้ ยกเว้นพื้นที่ที่ติดกับคลองหลักเท่านั้นที่ยังคงมีสภาพที่ดีอยู่

ตารางที่ 5.2 - 1 แสดงการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของปัจจัยกับอิทธิพลเมืองที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำ

ปัจจัยหลัก ปัจจัยภายใน	ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	ลักษณะที่แสดงออกทางกายภาพ	ผลกระทบที่มีต่อชุมชนริมน้ำ	ระดับของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่			ความเชื่อมโยงกับอิทธิพลเมือง
				ZONE - A	ZONE - B	ZONE - C	
1. การประกอบอาชีพ	1. วิถีชีวิตประจำวัน 2. สวนหลังอาคารดูแลรักษา 3. รูปแบบการผลิตสินค้า 4. รูปแบบของการใช้จ่ายและการบริโภคสินค้า 5. การกระจุกตัวที่พิกอาศัยที่ใกล้แหล่งงาน 6. ระบบเครือข่ายลำน้ำ 7. ระดับรายได้ที่สูงขึ้น	1. เกิดการขยายตัวของการใช้ที่ดินและอาคารประเภทต่างๆ เช่น อาคารโรงงาน อาคารพาณิชย์ และที่พักอาศัย 2. ขาดการดูแลพื้นที่สวน(ปล่อยพื้นที่ให้เกิดการกร้าง) 3. ขนาดและที่ตั้งของท่าเรือร่วม รวมถึงความถี่ของเรือตัวและเรือเครื่องกลางลำในการขนส่งผู้คน เข้าสู่เมืองในช่วงเช้า - เย็น 4. ลดบทบาทความสำคัญของตลาดและการค้าขายทางน้ำ ทำให้การค้าทางน้ำและย่านการค้าริมน้ำลดปริมาณลง 5. เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานที่ศึกษาและตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งงานเดิม 6. สภาพคลองที่ถูกถมและความตื้นเขินของคลอง	1. เปลี่ยนแรงงานจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการในเมือง 2. ระดับและความต้องการการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อประกอบอาชีพในเมือง 3. การละทิ้งอาชีพชาวสวนและหันหลังให้กับน้ำ 4. การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตประจำวันแบบชาวน้ำ 5. มีระดับของรายได้ที่แตกต่างกันภายในชุมชนระหว่างอาชีพในเมืองกับอาชีพทางการเกษตร 6. ความรีบเร่งของผู้คนในชุมชนในการดำเนินชีวิต 7. ความผูกพันของการใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภค 8. การใช้น้ำในการทำเกษตร	สูง	สูง	ต่ำ	เกิดแรงดึงดูดของแรงงานเข้าสู่เมือง , เกิดอาชีพที่หลากหลาย มีการกระจายตัวของแหล่งงานออกสู่พื้นที่ใกล้เคียง, เกิดการเชื่อมโยงระยะทางการเดินทางของการบริโภคสินค้าหรือบริการในเมือง, วิถีชีวิตที่ต้องปรับเปลี่ยนไปโดยมีความเร่งรีบตามกิจกรรมของเมืองและใช้เงินเป็นเครื่องต่อรองในการผลิตและการบริโภค ไม่เห็นความสำคัญของเครือข่ายลำน้ำที่เคยเป็นใช้ในการเดินทางและตัวสร้างผลผลิตในพื้นที่ เกิดการปรับเปลี่ยนในรูปแบบต่างๆ ส่งผลกระทบต่อระบบเครือข่ายลำน้ำที่เสื่อมโทรม
2. การยอมรับวัฒนธรรมสมัยใหม่	1. การดำเนินชีวิตแบบชาวบาหลี 2. การปะทะสัมพันธ์ของผู้คน 3. ค่านิยม , ประเพณี 4. การนับถือวัตถุ 5. ความคล้ายคลึงกันของชุมชน	1. ลักษณะของการรวมกลุ่มและกิจกรรมประเพณีต่างๆ 2. เปลี่ยนจากวัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมไปสู่สถานบันเทิงหรือแหล่งบริการในเมือง 3. ลักษณะของการแต่งกาย , การคบหาสมาคมในและนอกชุมชน 4. ลักษณะของเครื่องใช้และการตกแต่งอาคารที่พักอาศัย 5. ลักษณะของร้านค้าหรือสินค้าที่นำมาวางขายในพื้นที่ที่มีความหลากหลายในรูปแบบของสินค้าแฟชั่นและสินค้าอุตสาหกรรม 6. การติดต่อสื่อสารกันทางน้ำของคลองหลักและคลองย่อย	1. ลักษณะการใช้จ่ายและการบริโภคสินค้าอุตสาหกรรม 2. ความปลอดภัยจากความเป็นกลุ่มชนหรือพวกเดียวกัน 3. ความคล้ายคลึงกันของความเป็นชุมชนริมน้ำ 4. ความเห็นต่างและการปะทะสัมพันธ์กันที่มีระเบียบและความซับซ้อนมากขึ้น 5. มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาในการปรับตัวของชุมชน 6. รูปแบบของอาคารที่พักอาศัยที่ปรับสภาพให้คงทนถาวร 7. ภัยพิบัติที่เข้ามาในพื้นที่	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	เมืองเป็นแหล่งความเจริญที่มีรูปแบบของความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและความเจริญทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นตัวแพร่กระจายทางด้านความคิดและความต้องการด้านการบริโภค ทำให้เกิดระดับของความต้องการที่แตกต่างกัน ตามระยะทางของความใกล้ไกลจากเมืองและการนำมาของผู้คนในชุมชนที่รับเอาวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆเข้ามาในพื้นที่

ตารางที่ 5.2 - 1 (ต่อ) แสดงการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของปัจจัยกับอิทธิพลเมืองที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำ

ปัจจัยหลัก	ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	ลักษณะที่แสดงออกทางกายภาพ	ผลกระทบที่มีต่อชุมชนริมน้ำ	ระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่			ความเชื่อมโยงกับอิทธิพลเมือง
				ZONE - A	ZONE - B	ZONE - C	
ปัจจัยภายนอก							
1.เส้นทางคมนาคมทางบก	<ol style="list-style-type: none"> 1. ลักษณะของการใช้ที่ดิน 2. รูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน 3. ราคาที่ดินที่สูงขึ้น 4. การขยายตัวของพื้นที่เมือง 5. รูปแบบของการสัญจร 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ถนนหนทางและการเกิดอาคารบ้านเรือนตามเส้นทางถนน 2. ที่ตั้งตลาดและศูนย์กลางทางการค้า 3. การเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้ที่ดิน 4. ลักษณะอาคารบ้านเรือนและการวางทิศทางของตัวอาคาร 5. ปริมาณถนนหนทางที่เพิ่มมากขึ้นทั้งสายหลักและสายรอง 6. ถนนหนทางและจำนวนรถที่วิ่งเข้าออกระหว่างชุมชน 7. เกิดอาคารราชการ อาคารสูงและอาคารประเภทต่างๆตามแนวถนนสายหลัก สายรอง 8. เปลี่ยนแปลงรูปแบบของยานพาหนะทางน้ำเช่น เรือด่วน เรือหางยาว ,เรือเครื่องที่กลางลำ, เรือเครื่องติดเครื่องยนต์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. รูปแบบและลักษณะของอาคารสมัยใหม่ที่เข้ามาแทนที่อาคารบ้านเรือนริมน้ำแบบเดิมตามแนวถนน 2. เกิดกิจกรรมการใช้ที่ดินที่หลากหลายบริเวณริมน้ำ 3. เกิดกระแสของการลงทุนของภาคเอกชนในการพัฒนาที่ดินที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางเมือง 4. เปลี่ยนรูปแบบของการสัญจรจากน้ำสู่บก 5. การแบ่งขายที่ดินจนมีพื้นที่ขนาดเล็กที่ไม่คุ้มกับการผลิต และการลงทุนทางด้านเกษตร 6. การย้ายถิ่นฐานของผู้คนให้อยู่ใกล้เมืองและแหล่งงาน 	สูง	สูง	ต่ำ	ระบบของการพัฒนาและการเจริญเติบโตของเมืองที่มาพร้อมกับการคมนาคมและการเข้าถึงทางบก ที่จะทำให้เกิดการลงทุนและการพัฒนาพื้นที่ เป็นการเปิดโลกของชุมชนเพื่อการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกได้อย่างสะดวกรวดเร็วส่งผลต่อการลดบทบาทของชุมชน กิจกรรม และวิถีชีวิตแบบเดิมๆ ความเชื่อมโยงนี้ได้แก่พื้นที่ที่ติดกับถนนหลัก ถนนรองถนนซอย และทางย่อยต่างๆ
2.นโยบายและการวางแผนของภาครัฐ	<ol style="list-style-type: none"> 1.การเคลื่อนย้ายของประชากร 2. การลงทุนสาธารณูปโภค สาธารณูปการและบริการสังคม 3. การควบคุมการใช้ที่ดิน 4. ระบบเครือข่ายน้ำและลักษณะของการใช้น้ำ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานที่ตั้งของหน่วยงานราชการและสถานศึกษาในชุมชน 2. ลักษณะและประเภทของอาคารในพื้นที่ที่มีการควบคุมกับพื้นที่ที่ไม่มีการควบคุมหรือการวางแผนพัฒนา 3. สถานที่ที่ใช้ในการรวมกลุ่มหรือทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน 4. เชื่อมป้องกันน้ำท่วมในลักษณะต่างๆ 5. ยานพาหนะที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันทางน้ำของคลองหลัก และคลองย่อย , การใช้เครื่องมือสื่อสารทางเทคโนโลยี 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกิดความต้องการความสะดวกสบายจากสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ 2. เกิดการผสมปนเปของผู้อยู่ในชุมชน 3. การปรับสภาพของอาคารจากเรือนแพเป็นปลูกริมตลิ่ง 4. เกิดการรวมกลุ่มในรูปแบบขององค์กรในการพัฒนาชุมชน 5. เกิดความพร้อมและเป็นที่ยอมรับมาตรฐานให้สูงขึ้น 6.เปลี่ยนแปลงรูปแบบของการติดต่อสื่อสารกันในชุมชน 	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	การวางแผนพัฒนาและการวางแผนในรูปแบบต่างๆ จะก่อให้เกิดความต้องการของชุมชนและเมืองในการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเจริญและยกระดับมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้น โดยพิจารณาถึงศักยภาพของพื้นที่และนโยบายการลงทุนที่มาจากภาครัฐ ที่จะเป็นตัวกระตุ้นกิจกรรมต่างๆที่มีอยู่ในพื้นที่และเพื่อตอบสนองกับความต้องการของเมือง โดยผ่านกระบวนการทางกฎหมายหรือนโยบายการพัฒนาในระดับต่างๆ
3 จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น	<ol style="list-style-type: none"> 1.ความหนาแน่นของประชากรและอาคารบ้านเรือน 2. ขนาดและกรรมสิทธิ์ที่ดิน 3ความหลากหลายของเชื้อชาติ 4. สภาพแวดล้อมของชุมชนและที่พักอาศัย 5. คุณภาพและสิ่งแวดล้อมทางน้ำ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนแออัด , บ้านเรือนเบียดชิดติดกัน 2. พื้นที่สวนถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่พักอาศัย 3. สภาพแวดล้อมธรรมชาติถูกทำลาย, พื้นที่สีเขียวหมดไป 4. สภาพแวดล้อมของที่พักอาศัยมีสภาพเสื่อมโทรมลง 5. ขนาดของพื้นที่และสภาพของอาคารบ้านเรือนมีขนาดเล็กลง 6. สภาพน้ำเน่าเสียและถูกใช้เป็นที่ทิ้งขยะน้ำ 7. สภาพคลองที่ถูกถมและความตื้นเขินของคลอง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกิดการแบ่งปันกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้มีขนาดเล็กลง 2. ความต้องการพื้นที่เพื่อการพักอาศัยและกิจกรรมอื่นๆที่สูงขึ้น 3. เกิดความหลากหลายของผู้คนในชุมชนที่อยู่เดิมและผู้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ 4. เกิดปัญหาเสียดสีและความร่วมมือภายในสังคมชุมชนริมน้ำ 	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอันเกิดจากการเจริญเติบโตของตัวพื้นที่เองและการย้ายถิ่นฐานมาจากท้องถิ่นอื่น ที่ได้รื้ออิทธิพลจากการเป็นจุดศูนย์กลางของ แหล่งงาน กิจกรรมทางการค้า เทคโนโลยี ศูนย์ราชการ อันส่งผลต่อกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่เมืองในการรองรับกับความต้องการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นกับเมือง

ดังนั้นสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงเกิดขึ้นทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับความเจริญเติบโตของเมือง ที่มีอิทธิพลต่อลักษณะของชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่ ดังตารางที่ 5.2 - 1

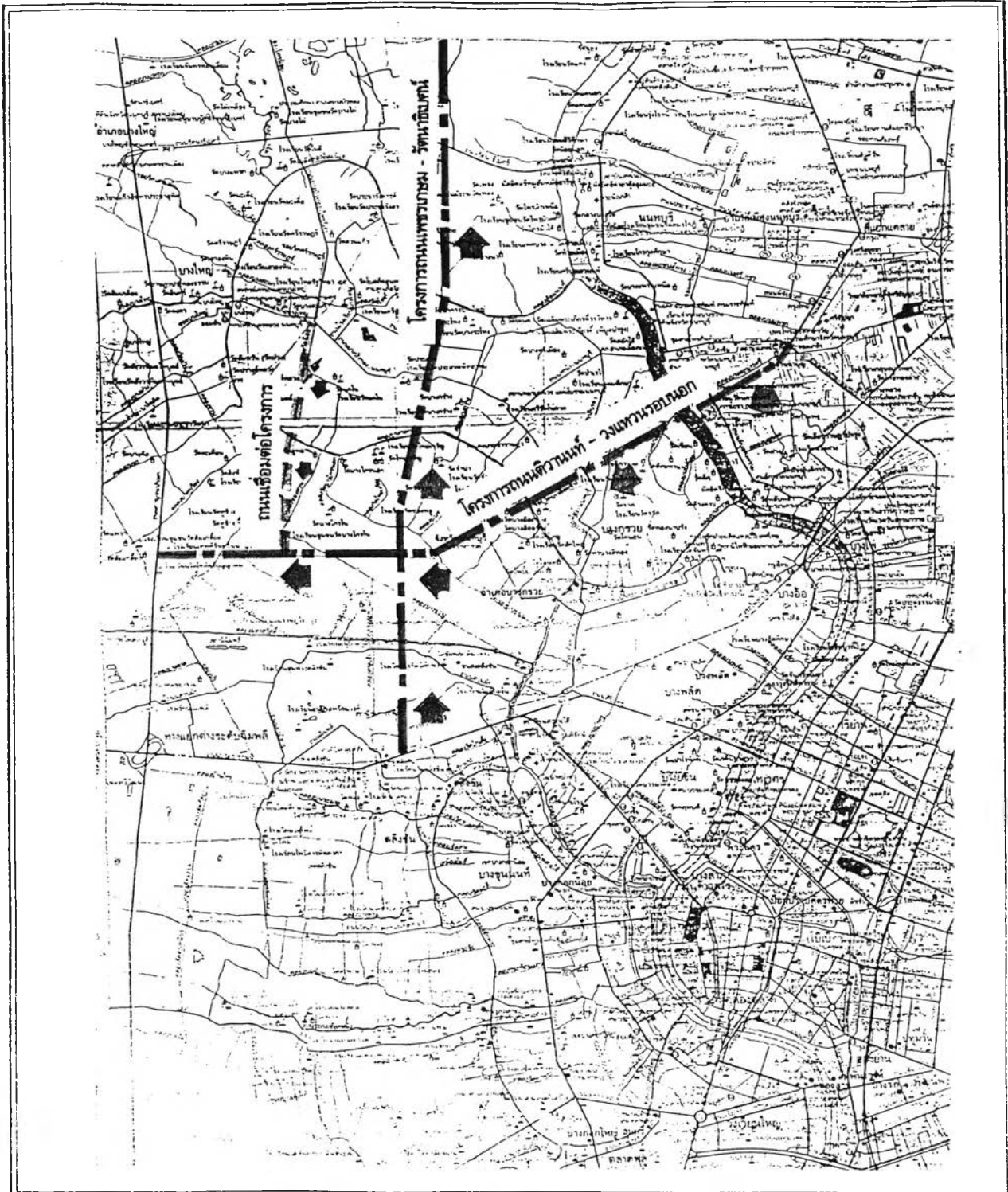
5.3 ทิศทางและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำ

นโยบายและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่

แนวนโยบายระดับชาติที่ผ่านมาเน้นภาคเศรษฐกิจเป็นตัวนำ ในการสร้างความเจริญให้กับพื้นที่ ได้นำไปสู่นโยบายและการวางแผนอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาฉบับที่ 1 - 7 ก่อให้เกิดการกระจุกตัวของแหล่งงานและความเจริญในเขตเมืองหลวง อันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะของการใช้ที่ดิน การขยายตัวของเมืองและจำนวนประชากรที่อพยพเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยผู้ที่อพยพเข้ามาจะอาศัยอยู่ในแหล่งงานหรือพื้นที่ชานเมืองที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก พื้นที่ที่อยู่ในบริเวณริมคลองบางกอกน้อยเป็นพื้นที่ที่คาบเกี่ยวระหว่างกรุงเทพมหานครและนนทบุรี จึงได้รับอิทธิพลจากการวางแผนระดับภาคและระดับเมืองที่กำหนดให้พื้นที่ทางฝั่งตะวันตกเป็นพื้นที่ที่รองรับกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และเป็นพื้นที่เพื่อการพักอาศัย สภาพของพื้นที่จึงมีการแปรเปลี่ยนจากสวนผลไม้ไปเป็นอาคารพักอาศัยที่มีความหนาแน่นทั้งอาคารขนาดเล็กและอาคารขนาดใหญ่ การขยายตัวของการใช้ที่ดินที่ผ่านมาในช่วงปี พ.ศ. 2495 - 2541 จึงถูกใช้เพื่อการพักอาศัย การค้า พาณิชยกรรม และจากการคาดการณ์กันว่าแนวนโยบายที่มาจากแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ที่ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการปรับปรุงสภาพของพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพและการเร่งสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้กับชุมชนในเมืองและชุมชนชานเมือง จะเป็นตัวเร่งการเคลื่อนย้ายของประชากรและการเติบโตเข้าสู่พื้นที่ศึกษา ทั้งพื้นที่ที่อยู่ในเขตเมืองอย่างกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ที่อยู่ติดกับกรุงเทพมหานคร แต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันตกต่ำจึงทำให้เกิดการชะงักงันของการย้ายที่อยู่อาศัยทั้งในภาพรวมและในพื้นที่ศึกษา

การกำหนดนโยบายและการวางแผนในระดับเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเริ่มจากปี พ.ศ. 2543 ของสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานครและสำนักงานผังเมืองจังหวัดนนทบุรีที่กำหนดให้พื้นที่ที่ติดกับคลองบางกอกน้อยและในบริเวณพื้นที่ศึกษาในมีลักษณะดังนี้คือ พื้นที่ที่มีความหนาแน่นมากใน แขวงศิริราช ได้กำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์เพื่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย พื้นที่ที่อยู่ในแขวงบางขุนนนท์และบ้านช่างหล่อจะถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นมาก ส่วนพื้นที่ในแขวงบางบำหรุได้กำหนดให้เป็นพื้นที่พักอาศัยหนาแน่นมากและปานกลาง พื้นที่ที่มีความหนาแน่นปานกลาง และเป็นพื้นที่ทางการค้าได้กำหนดให้เป็นพื้นที่บริเวณที่ว่าการเทศบาลตำบลบางกรวย และ บริเวณปากคลองบางใหญ่ พื้นที่ที่อยู่ในบริเวณคลองบางกอกน้อยในจังหวัดนนทบุรีได้กำหนดให้ความหนาแน่นน้อยตลอดแนวคลอง ยกเว้นพื้นที่บริเวณริมคลองบางกอกน้อยและบริเวณคลองหลักได้กำหนดให้พื้นที่ที่ติดกับแนวคลองในช่วง 6 เมตร เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

แนวโน้มการขยายตัวของพื้นที่ จากรายงานพาณิชย์จังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2540 ที่กล่าวว่า พื้นที่ที่ติดกับกรุงเทพมหานครอย่างนนทบุรี จะได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองและกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆที่มาจาก การค้า การบริการ อุตสาหกรรม และโครงการก่อสร้างพื้นฐาน อันจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะของการใช้ที่ดินและสภาพความเป็นอยู่ของผู้คน และ เมื่อพิจารณาแนวนโยบายและการวางแผน ตลอดจนผลของการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้ง เขตเมือง เขตรอยต่อเมือง เขตชานเมือง จะพบว่าพื้นที่ที่เติบโตค่อนข้างสูงและขยายตัวอย่างต่อเนื่องในช่วง 20 ปีหลังจะอยู่ในช่วงรอยต่อเมือง ที่ขยายไปตามแนวราบของเส้นทางถนนสายหลัก สายรอง และ เส้นทางน้ำที่สามารถเข้าถึงเมืองหรือแหล่งงานได้สะดวก โดยเฉพาะพื้นที่



ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกน้อย

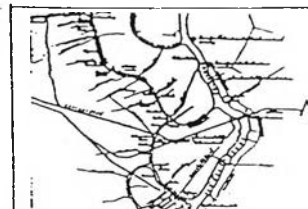
แผนที่ 5.3 - 1 แสดงแนวการตัดเส้นทางคมนาคมทางบกบริเวณพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์แสดง

- ~ เส้นทางแม่น้ำลำคลอง
- เส้นทางคมนาคมทางบก
- ==> เส้นทางรถไฟ

- แนวการตัดถนนสายหลัก
- --- --- --- แนวการตัดถนนสายรอง
- ◄ ทิศทางการขยายตัวตามแนวนอน

ที่มา : สำนักงานผังเมืองกรุงเทพมหานคร และ นนทบุรี



มาตราส่วน
1 : 300,000



ตำบลบางกรวยที่อยู่ติดกับกรุงเทพฯ มากที่สุด และจากการเจริญเติบโตของพื้นที่และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จะเกิดขึ้นนี้ เป็นที่คาดการณ์ว่าเมื่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งใหม่ (ตรงหน้าวัดนครอินทร์) ในโครงการถนน ดิวานนท์ - วงแหวนรอบนอก และ ถนนเชื่อมต่อโครงการที่มาจากถนนบางบัวของไทยน้อย ไปต่อกับถนนตลิ่งชัน -บางบัวทองจะเป็นการเร่งให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดนนทบุรีเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย อันมีผลต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และ เป็นการเปิดรับความเจริญแบบเมืองที่จะเข้ามาสู่พื้นที่ ซึ่งเมื่อพิจารณาการขยายตัวของพื้นที่ และ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรตามตารางที่ 3.4.1 - 3 และตารางที่ 3.4.1 - 4 พบว่าพื้นที่ที่เป็นจุดส่งต่อของเส้นทางคมนาคมทางบกสู่แม่น้ำและทางน้ำสู่บก จะเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะพื้นที่ตำบลบางกรวย ตำบลบางศรีเมือง ตำบลบ้านกว้าง ตำบลวัดชลอ ตำบลบางเลน จำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นมากกว่า 10,000 คนขึ้นไป ส่วนพื้นที่ที่อยู่ในเขตเมืองจะมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะขยายตัวตามแนวตั้ง เพื่อรองรับกับราคาที่ดินที่สูงขึ้นและจำนวนประชากรที่มากขึ้น

ภายใต้ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเดิมการขยายตัวของประชากร จึงมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับแบบทวีคูณ และมีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบจากปัจจัยด้านการคมนาคมทางบกและการแผนพัฒนาของรัฐ ที่มีต่อพื้นที่เกษตรและพื้นที่พักอาศัยรวมถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นแบบชุมชนริมน้ำบริเวณชานเมือง อันเป็นแรงผลักดันที่ทำให้พื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่รวดเร็วกว่าเดิม โดยเฉพาะพื้นที่ที่ติดกับถนนสายหลักและบริเวณที่ถนนหลักหรือถนนรองตัดผ่าน เป็นการเปิดพื้นที่ทางการเกษตรขนาดใหญ่เพื่อการรองรับการขยายตัวที่มาจากเมือง ทำให้ลักษณะของการใช้ที่ดินมีการแปรเปลี่ยนไปและมีแนวโน้มของการใช้ที่ดินที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมแบบชุมชนริมน้ำและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน ที่อาจจะต้องสูญเสียไปหรือลดระดับของความเป็นชนวน้ำ และ เปิดรับความเจริญแบบชานบกเข้ามาแทนที่ ดังนั้นแนวโน้มการขยายตัวของพื้นที่ในแต่ละ ZONE จึงเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยที่เข้ามากระทบ ทั้งในระดับเมืองและในระดับชุมชน ตลอดจนการตอบรับและการรับรู้ของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำ ในการรักษาปัจจัยการคงอยู่แบบชนวน้ำ และ การเปิดรับปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในพื้นที่ ซึ่งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจะมีลักษณะดังนี้

พื้นที่ในเขตเมือง ได้รับผลจากปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงสูง ลักษณะของการใช้ที่ดินของเอกชนในบริเวณนี้จึงมีแนวโน้มของการปรับเปลี่ยนสูง รูปแบบของการพัฒนาและการลงทุนจะเป็นแบบสมัยใหม่ เพื่อตอบสนองกับราคาที่ดินที่สูงกว่า 40,000 บาท / ตร.ว. ขึ้นไป ทั้งด้านกิจกรรมเมืองหรือผลตอบแทนทางธุรกิจที่พักอาศัยจะมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ที่ติดกับถนนสายหลักจะกลายเป็นย่านพาณิชย์กรรมในเมือง ลักษณะอาคารบ้านเรือนจะกลายเป็นอาคารสมัยใหม่ที่เป็นแบบ คอนโดมิเนียม อาคารพาณิชย์ ที่พักอาศัยร้านอาหารริมน้ำ ที่พักอาศัยชั้นดี ซึ่งจะกระจายไปตามจุดหรือบริเวณที่การเข้าถึงทางบกที่สะดวกและจะมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ส่วนพื้นที่ที่เป็นพื้นที่วัดหรือหน่วยงานของภาครัฐที่ให้เช่าแก่ประชาชนทั่วไปและผู้มีรายได้ต่ำก็จะมีแนวโน้มของการกระจุกตัวของพื้นที่พักอาศัยที่หนาแน่นเพิ่มมากขึ้น จนเกิดเป็นชุมชนแออัดบริเวณริมคลอง สภาพอาคารบ้านเรือนในกลุ่มพื้นที่นี้จะมีลักษณะของอาคารไม้ที่เบียดเสียดติดติดกัน เนื่องจากความต้องการอยู่ใกล้แหล่งงานและความต้องการใช้บริการหรือความสะดวกสบายจากเมือง ลักษณะการขยายตัวของ

พื้นที่และการใช้ประโยชน์ที่ดินริมน้ำในบริเวณนี้จึงมีแนวโน้มของการกระจุกตัวที่สูงขึ้นของผู้ที่มีรายได้ต่ำ ทั้งจำนวนประชากร และ อาคารบ้านเรือน

พื้นที่ในเขตรอยต่อเมือง มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องจากเมือง ที่แผ่อิทธิพลเข้ามาในพื้นที่จากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตก โดยมาจากแนวถนนสายหลักที่มีอาณาเขตต่อเนื่องจากศูนย์กลางเมืองของกรุงเทพมหานคร ท่าเลที่ตั้งที่ไม่ห่างจากจุดศูนย์กลางเมืองมากนักจึงเป็นแรงผลักดันในการปรับเปลี่ยนพื้นที่สวนนา ไปเป็นที่พักอาศัย อาคารพาณิชย์ และ กิจกรรมอื่นๆ ที่ตอบสนองกับความต้องการของผู้คน เกิดการโยกย้ายที่อยู่อาศัยของผู้คนที่เข้ามาในพื้นที่ โดยมีปัจจัยภายนอกเป็นตัวเร่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ประกอบกับถนนที่มาจากนครอินทรีไปเชื่อมกับ ถนนตลิ่งชัน - บางบัวทอง เป็นถนนสายหลักผ่ากลางพื้นที่สีเขียว ลักษณะของการใช้พื้นที่ริมน้ำจึงมีแนวโน้มจะเป็นที่พักอาศัยชั้นดีและที่พักอาศัยที่มีความหนาแน่นสูง ที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางเมืองที่สามารถเดินทางได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

พื้นที่ในเขตชานเมือง เป็นพื้นที่ที่ยังคงสภาพของความเป็นชุมชนริมน้ำให้เห็นอยู่มาก สภาพของการใช้ที่ดินในปัจจุบันจึงยังคงสภาพของพื้นที่เกษตร ลักษณะของการใช้ที่ดินที่จะมีการปรับเปลี่ยนมากจึงเกิดขึ้นบริเวณที่เป็นจุดตัดของเส้นทางคมนาคมสายรอง หรือ บริเวณที่ตั้งของอาคารราชการขนาดใหญ่จนเกิดเป็นย่านพักอาศัยหนาแน่นปานกลางถึงมาก และ ย่านพาณิชย์กรรมที่เกาะกลุ่มกัน ในขณะที่แนวโน้มในอนาคตจะได้รับอิทธิพลจากการตัดถนนสายหลักและสายรองที่ตัดผ่านเข้ามาในพื้นที่ อันจะก่อให้เกิดการขยายตัวของเมืองที่เข้ามาตามแนวถนนและเกิดการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมของชุมชน ประกอบกับแนวโน้มนโยบายของจังหวัดและผังเมืองจะทำให้พื้นที่ในบริเวณนี้เป็นที่รองรับกับการขยายตัวของเมือง การขยายตัวของที่พักอาศัยแนวโน้มมีการขยายตัวที่จะเกิดขึ้นจึงเกิดขึ้นทั้งตามแนวเส้นทางแม่น้ำลำคลองสายหลักและตามแนวถนน

แนวโน้มการปรับเปลี่ยนของชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกน้อย

ชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกน้อยเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานาน เป็นชุมชนริมน้ำแบบภาคกลางที่ยังหลงเหลืออยู่และอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครมากที่สุด และยังประกอบอาชีพหลักทางเกษตรกรรม ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนจึงขึ้นอยู่กับแม่น้ำลำคลอง ต่อมาเมื่อการขยายตัวและการเจริญเติบโตของพื้นที่สูงขึ้น วิถีชีวิตของคนกรุงเทพฯ และพื้นที่ที่ต่อเนื่องก็ถดถอยลงอย่างเห็นได้ชัด การเสนอแผนพัฒนาที่ปรับเปลี่ยนการเดินทางทางน้ำมาเป็นถนนแทน ได้ส่งผลต่อการขนส่งและรูปแบบของการเดินทางไปอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ ขวาน้ำจำนวนมากได้เห็นห่างออกจากร้านและละทิ้งน้ำ เข้าหาความสะดวกรวดเร็วจากรถยนต์และความสะดวกสบายในเมือง หน้าที่และบทบาทของคลองจึงลดลง คลองไม่ใช่เส้นทางคมนาคมที่สำคัญเหมือนแต่ก่อนและไม่ได้เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดอาชีพหรือรายได้แต่เพียงอย่างเดียว รวมถึงคุณภาพน้ำที่ไม่เอื้ออำนวยและตอบสนองกับความต้องการได้เหมือนดังเคย วิถีชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณนี้จึงปรับเปลี่ยนไป จากที่เคยเรียบง่าย เป็นเสมือนหนึ่งครอบครัวเดียวกันของผู้คนในชุมชนจึงค่อยๆ หายไป คงเหลือเพียงลมหายใจของชาวบ้านที่เป็นคนรุ่นเก่าที่ยังคงมีวิถีชีวิตแบบเดิมๆ ในขณะที่คนรุ่นใหม่ คนหนุ่มสาว หรือ ผู้คนที่ย้ายมาจากพื้นที่อื่น ยังคงไม่เห็นถึงคุณค่าของ "น้ำ" และ "สายน้ำ" ที่เป็นสิ่งสะท้อนมุมมองของสภาพแวดล้อมของสังคมไทย ที่มีรากฐานและโครงสร้างของการ

พึ่งพาน้ำและเครือข่ายลำน้ำที่มีศักยภาพ ลักษณะของชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกน้อยจึงปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของการพัฒนา และ ความรู้สึกของผู้คนที่อาศัยอยู่ตามแนวลำคลอง

จากวิถีชีวิตประจำวันที่มีความผูกพันกับน้ำ ทั้งในการอุปโภค บริโภค เส้นทางคมนาคมของผู้คนในชุมชน จึงมีระดับที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น จะมองข้ามน้ำที่มาจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติหรือจากแม่น้ำลำคลอง และมองว่าการใช้น้ำจากแม่น้ำลำคลองเป็นเพียงความล่าช้าที่ไม่ก่อให้เกิดความทันสมัย การพักอาศัยอยู่ริมน้ำจึงเป็นเพียงความต้องการเพื่อการพักผ่อนและรับความเย็นสบายจากสายน้ำ ทำให้ความผูกพันกับน้ำอยู่ในระดับที่น้อยลง ความเป็นชุมชนริมน้ำจึงเหลืออยู่อย่างเลือนลาง สภาพอาคารบ้านเรือนที่ปรากฏอยู่โดยเฉพาะพื้นที่อยู่ในเมือง จึงเป็นเพียงการตั้งถิ่นฐานแบบชั่วคราวที่ค่อยๆ เลื่อนหายไปตามปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่ ความผูกพันของผู้คนกับน้ำก็จะหมดไป ส่วนพื้นที่ที่อยู่ในเขตรอยต่อเมืองและเขตชานเมืองในจังหวัดนนทบุรี แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรไปเป็นที่พักอาศัยบ้างแต่ก็ยังคงเห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนกับสายน้ำในพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงของผู้คนจะค่อยๆ ปรับตัวให้เข้ากับสภาพของสังคมเมืองที่เป็นแรงบุกเข้ามาในพื้นที่ ทั้งที่เป็นนโยบายหรือการวางแผน ทิศทางการขยายตัวของเมือง เป้าหมายทางการลงทุนของภาคเอกชน และสภาพของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำเองที่มาจากปัจจัยภายใน สภาพของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำจึงเปลี่ยนไปตามสภาพของพื้นที่ โดยพื้นที่ที่อยู่ในเมืองก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงสูง ส่วนพื้นที่ที่อยู่ด้านในบริเวณที่เป็นพื้นที่เกษตรก็จะมี การเปลี่ยนแปลงที่ต่ำกว่า และ ถ้าปล่อยให้การเจริญเติบโตหรือการขยายตัวของเมืองและที่พักอาศัยเข้ามาในพื้นที่เกษตรในปริมาณที่สูงขึ้น ก็จะเป็นแรงผลักดันให้ผู้คนในพื้นที่นั้นหันห่างจากความเป็นชุมชนริมน้ำ และ มีแนวโน้มว่าความเป็นชุมชนริมน้ำก็จะเลือนหายไป เกิดเป็นการผสมกลมกลืนระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนริมน้ำในปริมาณที่สูงขึ้น จนกลืนความเป็นชุมชนริมน้ำในบริเวณนี้ให้หมดไป และเกิดเป็นความพึงพอใจกับสภาพแวดล้อมใหม่ที่เป็นแบบเมืองเข้ามาแทนที่

5.4 สภาพปัญหาของพื้นที่

จากการวิเคราะห์ผลที่ออกมาและการสำรวจของผู้ดำเนินการศึกษาในคลองบางกอกน้อย จะพบว่ามีการขยายตัวของพื้นที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากความใกล้ศูนย์กลางเมืองและการแผ่อิทธิพลความเจริญของเมืองออกสู่บริเวณรอบข้าง ทำให้มีการใช้ทรัพยากรและที่ดินไปเพื่อตอบสนองกับความต้องการของเมือง ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมชุมชนริมน้ำที่ลดลง อีกทั้งยังมีสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มาจาก ลักษณะของการใช้ที่ดิน ความแออัดของผู้คน สภาพสังคมชุมชนที่มีความแตกต่างกัน และ พฤติกรรมของผู้ที่อาศัยอยู่ริมน้ำ ที่จะนำมาซึ่งปัญหาอันประกอบด้วย

ปัญหามลพิษทางน้ำ

1. การปล่อยน้ำเสีย น้ำทิ้งจากชุมชน กิจกรรมทางการค้า การบริการต่างๆ และอุตสาหกรรมขนาดเล็กในพื้นที่ทำให้คุณภาพน้ำในแม่น้ำลำคลองในช่วงที่มีชุมชนหนาแน่นมาก จะมีสภาพเสื่อมโทรมน้ำเป็นสีขุ่นและมีกลิ่นเหม็น โดยเฉพาะคลองสายรองที่มีประตุน้ำกั้นระหว่างคลองหลัก ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร
2. ระบบบำบัดน้ำเสีย ไม่สามารถรองรับกับปริมาณน้ำเสียหรือน้ำทิ้งที่ชุมชนปล่อยออกมา เนื่องจากการขยายตัวของที่อยู่อาศัยทั้งชุมชนริมน้ำเดิมและชุมชนใหม่ที่เกิดตามแนวถนน ทำให้คุณภาพน้ำและระบบเครือข่ายลำน้ำย่อยมีสภาพใช้การได้ไม่ดีเท่าที่ควร
3. การขาดจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการรักษาสภาพแม่น้ำลำคลอง โดยทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง ทำให้สภาพแม่น้ำลำคลองมีความสกปรกและตื้นเขิน
4. การขาดการดูแลสวนทำให้เกิดสภาพรก้างจนเกิดน้ำเน่าขัง และ ระบบเครือข่ายลำน้ำที่ตื้นเขินจนไม่สามารถระบายน้ำสู่พื้นที่สวนด้านในได้ดีเหมือนเคย

ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง

1. ปัญหาเสียงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของยานพาหนะทางน้ำ จากแรงงานคนไปสู่แรงงานเครื่องยนต์ อย่างเช่น เรือหางยาวหรือเรือสองตอน และเรือติดเครื่องยนต์ประเภทอื่น ที่ไม่ได้ควบคุมคุณภาพและประเภทของเครื่องยนต์ และปริมาณความถี่ ทำให้มีเสียงที่เกินมาตรฐานตามที่กำหนดไว้
2. ปริมาณฝุ่นละอองในอากาศ ทั้งทางด้านจราจร และ การก่อสร้างต่างๆที่อยู่ใกล้บริเวณริมน้ำ

ปัญหาสภาพแวดล้อมทางน้ำ

1. จุดล่งต่อของการเดินทางจากน้ำสู่บก หรือ บกสู่น้ำ บริเวณท่าเรือรับส่งผู้โดยสารที่ยังไม่ได้มาตรฐานในการรองรับกับปริมาณของผู้คนและความถี่ของการเดินทางของผู้ที่อาศัยอยู่ริมน้ำ และ บริเวณท่าเรือรวมทั้งในช่วงเวลาเร่งด่วนและเวลาปกติ
2. การพังทลายของตลิ่งริมน้ำและพื้นที่ว่างริมน้ำ ที่มาจากการกัดเซาะของกระแสน้ำและความแรงของคลื่นเรือด่วนหรือเรือเครื่องประเภทต่างๆ
3. ปัญหาชุมชนแออัดและความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมบริเวณที่พักอาศัยริมน้ำ ทั้งสภาพของตัวอาคาร การปล่อยน้ำเสียและ การกำจัดขยะในลำคลอง
4. อาคารตึกแถวหรืออาคารสมัยใหม่ที่สร้างชิดติดแนวลำคลอง ที่มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินและกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ทำให้เกิดความแตกต่างทางด้านสภาพภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกันตามแนวลำคลอง
5. การปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนที่รุกล้ำพื้นที่คลอง อันเนื่องมาจากความหนาแน่นของจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นและการขาดการตรวจสอบแนวเขตที่ดินอย่างจริงจัง
6. การเกิดน้ำท่วม น้ำขังในพื้นที่ ทำให้เกิดความเสียหายต่อสภาพอาคารบ้านเรือนและพื้นที่สวนด้านใน

ปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

1. ความหนาแน่นของอาคารบ้านเรือนและจำนวนประชากรในปัจจุบันและที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต จนเกิดความแออัดและเสื่อมโทรมในชุมชนที่เกาะตัวตามแนวลำน้ำ
2. การขาดการดูแล และ รักษาอาคารบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และทางสถาปัตยกรรมที่ปกป้องถึงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน จึงเกิดพังทลายหรือสูญหายไปตามกระแสน้ำหรือคลื่นที่มาจากเรือ
3. การปรับเปลี่ยนสภาพอาคารบ้านเรือนและการใช้ที่ดินของเจ้าของที่ดินที่พักอาศัยอยู่ตามลำน้ำ
4. ความสะดวกสบายในการเข้าถึงพื้นที่ริมน้ำของบ้านเรือนที่อยู่ในสวนด้านใน

ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม

1. ปัญหาความยากจนและระดับของรายได้ที่มีความแตกต่างกันตามแนวลำคลอง ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และการปรับปรุงสภาพของพื้นที่ต่อเนื่องกัน
2. ปัญหาเสกพัดที่เข้ามาในพื้นที่และก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคม
3. ปัญหาต้นทุนประมาณในการพัฒนาพื้นที่ชุมชน ในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทั้งในชุมชนและสภาพริมน้ำ